

Theo Knippenberg's

Bb

Bulkboek®

ONLINE

literaire klassieken - reeks middeleeuwen

De reis van Sint Brandaan

In samenwerking met

[Klik hier voor de boekinfo](#)

Dit gedicht over Brandaans reis is het vroegste verhaal in de Nederlandse letterkunde waarin men - als in een schelp - de zee, met al haar gevaren en verlokkingen, kan horen ruisen. Zoals Brandaan door zijn reis het boek dat hij verbrand had, heeft laten voortbestaan, zo probeert dit bulkboek het verhaal over Brandaans reis te laten voortbestaan.

Het geeft de oudste tekst die in het Middelnederlands bekend is, die van het Comburgse handschrift, naast een moderne vertaling.

Willem Wilmink heeft het gedicht van zijn anonieme middeleeuwse voorganger met respect naar onze tijd overgebracht. *Wildi dies gheloevende zijn, So hoert wonder, ghi heeren!*, beloofde de oude dichter. Zijn twintigste-eeuwse vakbroeder zegt het hem in zijn eigen woorden na. Luister, het verhaal vangt aan.

[Meer lezen](#) op [Literatuurgeschiedenis.nl](#)

Colofon De hertaling van Sint Brandaan in dit bulkboek is van Willem Wilmink: ©2012 erven Willem Wilmink.

De oorspronkelijke tekst in de eerste hoofdstukjes is gebaseerd op het 'Comburgse handschrift' en geredigeerd door een werkgroep Utrechtse neerlandici onder leiding van W.P. Gerritsen en Soetje Oppenhuis de Jong (eindredactie).

De oorspronkelijk zwart-witte illustraties zijn ingekleurd door Natascha Frensch.

Dit bulkboek is vormgegeven door Natascha Frensch (www.natascha-frensch.nl)

en uitgegeven door Theo Knippenberg voor Bulkboek Online (info@bulkboek.online).

De uitgave is mede tot stand gekomen dankzij de steun van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Korte inleiding bij De Reis van Sint Brandaan

(Voor een uitvoerige toelichting zie de epiloog op pagina 43)

Over dit verhaal

Brandaan, abt van een groot Iers klooster, leest in een oud boek allerlei dingen die hij niet kan geloven. Geïrriteerd werpt hij het boek in het vuur, maar dan verschijnt een engel die hem opdraagt per schip een reis te ondernemen om de waarheid te achterhalen.

Er volgen negen jaren waarin Brandaan en zijn medebroeders de wereldzeeën bevaren. Tijdens de gevaarlijke en avontuurlijke reis vallen ze van de ene verbazing in de andere: een vis met een eiland op de rug, een aards paradijs, de verrader Judas die af en toe verlichting krijgt van de helse pijnen die hij moet ondergaan... Brandaan raakt er stilaan van doordrongen dat Gods schepping in het geheel niet te doorgronden is en dat Hij sneller bereid is tot genade dan men ooit zou kunnen bevroeden.

Als na negen jaar blijkt dat het logboek waarin de avonturen werden opgetekend, reeds volledig is gevuld, laat Brandaan zijn schip terugkeren naar Ierland. Hij draagt het boek op aan God en sterft kort nadien. Het is de aartsengel Michael die zijn ziel komt ophalen: een uitzonderlijke eer voor een uitzonderlijke heilige.

Over Brandaan

Brandaan heeft werkelijk bestaan. In de 6de eeuw stichtte hij in Ierland enkele kloosters en hij stond bekend als zeevaarder.

In de loop der tijd raakte zijn levensverhaal evenwel losgezongen van de werkelijkheid. In een tekst uit de 9de of 10de eeuw - de *Navigatio Sancti Brendani abbatis* - wordt beschreven hoe Brandaan met zijn monniken op zoek gaat naar een paradijselijk eiland. Deze Latijnse beschrijving was bedoeld voor monniken die de reis konden opvatten als een metafoor van de moeizame mentale ontwikkeling die elke kloosterling in zijn leven zal moeten doormaken.

De betekenis van het verhaal in de tijd waarin het speelt.

In de twaalfde eeuw kreeg het verhaal over de reizende abt een nieuwe betekenis. De volkstalige Reis van Sint Brandaan moest bij een werelds publiek ontzag wekken voor Gods schepping en tegelijkertijd doen voelen dat de ergste zondaars nog altijd kunnen hopen op genade van God. De tekst past in de destijds gevoerde discussie over het hiernamaals. Er had altijd een scherpe tweedeling bestaan tussen hemel en hel: wie doodging was verdoemd of uitverkoren, een tussenweg bestond niet.

Vanaf de twaalfde eeuw geloofde men dat het anders zat: alleen de door en door slechte mensen gingen rechtstreeks naar de hel. Iedereen die wel eens fouten had gemaakt in zijn leven, maar niet zo erg dat hij de hel verdiende, kwam na zijn dood terecht in het vagevuur. Daar werd zijn ziel gezuiverd door zelf boete te doen en door het gebed van de mensen op aarde. Zo bleef er hoop om bij het laatste oordeel, aan het einde der tijden, toegang te krijgen tot de hemel.

De oorspronkelijke taal

De Reis van Sint Brandaan kwam tot stand in het 12de-eeuwse Rijnland, in het tegenwoordige Duitsland. Het werd geschreven in een dialect dat zowel overeenkomsten vertoont met het Nederlands als met het Duits. De tekst raakte vervolgens in beide taalgebieden verspreid. De Nederlandse versie werd onder meer opgenomen in het handschrift-Van Hulthem. De oorspronkelijke Middelnederlandse tekst bij de eerste drie delen is afkomstig uit dit handschrift.

(Ontleend aan www.literatuurgeschiedenis.nl)

1 Over Sint Brandaan

- 1 Nu verneemt hoe over lanc*
Een heere was in Yerlant,
Die sach menich Gods teekijn*.
4 Wildi* dies ghelovende zijn,
So hoert wonder, ghi heeren!
Die Heleghe Gheest moet* mi leeren.
(...)
Een helich man was, sonder waen*,
Gheheeten so was hi Brandaen.
Abdt was hi ende regement*
24 Van IIIM* moonken of daer omtrent;
Gheboren hute Yberne,*
Gode diendi wel gherne.*
Dese vant int ondersoucken
28 Bescreven in houden boucken*
Van vele teekenen ons Heeren
- Hoert! Hier moghedi leeren*
Van den goeden Gods wijse*-
32 Hoe dat twee paradijse
Boven der eerden waren.*
Doe* las hi voert te waren*
Van vele wonders datmer* in vant
36 Ende menich groet eylant.
Oec las de wijse heere
Hoe dat eene weerelt weere*
Hier onder dese eerde,
40 Ende alst hier dach werde,
Dat* daer dan nacht zye*.
Hi las dat* hemele waren drie.
Van* visschen hi ghescreven vant*
44 Hoe dat een wout ende een lant*
Ghewassen* stont up zine zwaerde*.
Dat wederseidi aerde*
Om datso onghelovich was.*
48 Oec las hi hoe dat Judas
Gheniette Gods ontfaermichede*
Ende hi ghenade hadde mede*
Alle sondaghes nachte.*
52 Hi en wilde no hi en mochte*
Dies emmer niet gheloven,*
Hi en saecht* met zinen oghen.
Van toerne verberrendi* den bouc
56 Ende gaf den scrivere eenen vlouc.
Dat becohti zint wel diere!*
over lanc: lang geleden
teekijn: wonder
Wildi: wilt u
moet: moge
sonder waen: ongetwijfeld
regement: bestuurder
IIIM: drieduizend
hute Yberne: uit Ierland
houden boucken: oude boeken
moghedi leerren: kunt u vernemen
Gods wijse: wijse man Gods
Boven der eerden: op aarde
Doe: toen; te waren: waarlijk
datmer: dat men er
weere: zou zijn
Dat: dat het; zye: was
dat: dat er
Van: over; vant: vond
hoe er een bosrijke kust
Ghewassen: gegroeid; zwaerde: huid
wederseidi aerde: sprak hij fel tegen
omdat het zo ongeloofwaardig was
Gods barmhartigheid ondervond
mede: bovendien
de nacht voor elke zondag
mochte: kon
dit volstrekt niet geloven
Hi en saecht: tenzij hij het zag
verberrendi: verbrandde hij
dat kwam hem vervolgens duur te staan
- Luister, het verhaal vangt aan:
in Ierland heeft een man bestaan
die menig wonder mocht aanschouwen.
Als u goed bent van vertrouwen,
hoor dan vele wonderen, heren!
De Heilige Geest moge mij inspireren.
(...)
Ongetwijfeld een heilig man
was de man, genaamd Brandaan.
Abt was hij, tevens regent
van 3000 monniken of daaromtrent.
Van afkomst was Brandaan een Ier.
Hij diende God met zeer veel vuur.
Deze man, bij het onderzoeken
van oude en geleerde boeken,
las daar veel wonderen van Onze Here
- Hoor, mensen! Hier kunt u leren
uit de reis van die wijze! -
dat er twee paradijzen
op de aarde waren.
Hij las van wonderbare
dingen in dat verband
en van menig groot eiland.
Ook heeft de wijze heer gelezen
dat er een wereld zou wezen
die onder deze aarde lag,
en werd het hier dag,
dan zou daar telkens het duister komen.
Van de drie hemelen heeft hij vernomen*
en dat er een soort van vis bestond
waarop een bos op vaste grond
gegroeid was, boven op zijn rug.
Maar dit ontkende Brandaan stug,
omdat het zo ongeloofwaardig was.
Ook las hij nog hoe Judas
deel had aan Gods barmhartigheid
en hoe hem troost werd toebereid
op alle zaterdagnachten.
Brandaan, hij was niet bij machte
om zoiets ooit maar te geloven
als hij 't niet zag met eigen ogen.
Uit woede verbrandde hij het boek*
en hij heeft wie het schreef vervloekt.
Dat bekocht hij sindsdien duur,

* In middeleeuwse kosmologische geschriften is vaak sprake van drie hemelen; de bijbelse bron voor deze driedeling is de Tweede brief van Paulus aan de Korinthiërs (2 Kor. 12:1-4), waarin Paulus spreekt over een derde hemel en een zich daar bevindend paradijs.

Daer* hi stont bi den viere
 Daer die bouc in bernende lach,
 60 Die inghel Gods hem toe sprac:
 ‘O lieve vrient Brandaen,
 Du heves evele mesdaen*,
 Dat over mids* dinen toren
 64 Die waerheit dus es verloren.
 Nu laettene* bernende daer inne;
 Di wert noch wel in inne*
 Wat waer ofte loghene es.
 68 Di ontbiet* Jhesus Kerst
 Dattu suls gaen varen
 Up des zeeves baren*
 Al omme ende omme* IX jaer.
 72 Du sult bescauwen* wat es waer
 Of wat loghene si mede.’
 Dat wart hem grote pijnliche.
 Dus galt* hi den bouc
 76 Ende leet omme dien vlouc
 Wel meneghen groeten noot*
 Ende voer daert* God gheboot.

Daer: terwijl

je hebt ernstig gezondigd
over mids: door

laettene: laat het (boek)
 jou wordt nog wel duidelijk

ontbiet: gelast

baren: golven
Al omme ende omme: almaar voort
bescauwen: aanschouwen

galt: boette voor

noot: smart
daert: daar waar het

want hij stond nog bij het vuur
 waar het boek te branden lag,
 toen Gods engel tot hem sprak:
 ‘O, lieve vriend Brandaan,
 je hebt een zondige daad gedaan,
 ten gevolge van jouw toorn
 is de waarheid nu verloren.
 Laat het vuur het boek nu maar vreten,
 jij komt heus nog wel te weten
 wat echt waar is en wat niet.
 Het is Christus, die jou gebiedt
 dat je moet gaan varen
 steeds maar door, over de baren
 van hot naar her, negen jaar.
 Jij zult nagaan: wat is waar
 en wat kunnen slechts leugens zijn.’
 Dit zou gaan met moeite en pijn,
 en zo boette hij het boek
 en dat hij de schrijver had vervloekt
 en kwam in zorgen zonder tal,
 reizende waar God het beval.

en wat God hem liet beleven,
 heeft hij in het boek geschreven.

2 Het schip van Sint Brandaan

89 Doe ghinc Brandaen te hant*
An* des zeewes kant
Ende dede eenen kiel* tauwen*.

92 Vaste ende ghetrauwen.*
Die mast was vuerijn hout*.
Dat zeil dede hi menichfout*
Besnijden ende bewinden.*

96 Den kyel dede hi binden*
Met ysere* arde* staerke,
Na* die houde aerke
Die Noe wijlen vrochte*

100 Doe hi die dylovie* vruchte*.
Den ancker maecte hi stalijn*,
Daers hem van noede soude zijn*
Dat hi behilde* dat lant.

104 Doe dedi al zijn ghewant*
In den scepe draghen doe
Ende LXXX manne ghingher in doe.
Si waren daer in IX jaer.

108 Oec dede hi, dat was waer,
Een cappelle met wijsen zinne
Wel werken* daer inne
Ende daer in clocken ende helichdom*,

112 Dies hi mochte houden rom.*
Oec voerde hi van Yberne
Pestier ende querne*,
Smessen* ende ander ghemac*,

116 Als* die legende mi vertrac*;
Dit dedi al daer inne.
Dus* voer hi wech met sinne*.

te hant: terstond

An: naar

kiel: schip; *tauwen:* gereed maken
stevig en betrouwbaar

vuerijn hout: van vurehout
menichfout: bijzonder goed
snijden en omboorden

binden: beslaan

ysere: klinknagels; *arde:* zeer

Na: naar het voorbeeld van

vrochte: bouwde

dylovie: zondvloed; *vruchte:* vreesde

stalijn: van staal

voor als het nodig was

behilde: vasthield

ghewant: uitrusting

werken: maken

helichdom: relikwie

waarop hij trots kon zijn

baktrog en handmolen

Smessen: smidsgereedschap; *ghemac:* gerief

Als: zoals; *vertrac:* verhaalde

Dus: aldus; *met sinne:* met overleg

Brandaan is daarvandaan
naar de kust gegaan
en liet zich een schip bouwen
waar hij op kon vertrouwen:
een vurehouten mast,
een zeil dat goed gesneden was
en met touw omboord.

Rondom de romp, zoals het hoort,
klinknagels van sterk ijzer,
dus op dezelfde wijze*

als de ark die Noach maakte
toen de zondvloed hem genaakte.

Het anker maakte hij van staal,
dan ging het schip niet aan de haal
als het moest blijven waar het lag.

Veel uitrusting werd dag na dag
naar het nieuwe schip gesleept
en tachtig man werd ingescheept.

Zij voeren daarop negen jaar.

Ook liet hij, het is echt waar,
met verstand en Godsvertrouwen
in 't schip een kapel nog bouwen

met relik en klok compleet,
iets wat hem veel genoeg deed.

Ook voerde hij uit Ierland nog
een handmolen, een baktrog

en een kist met smidsgerief,
zoals de biografie me zei.

Toen deze dingen aan boord waren,
is hij bedachtzaam weggevaaren.

3 De duivel haalt de kapelaan

Wel verghinct hem in den kiel,
120 Dat hem niet en mesviel.*
Met hem* nam hi twee capellane*;
Van den eenen quam hem zint ane*
Dat hine* om eenen roef* verloes*.
124 Dies* wart hem God so vriendeloes*,

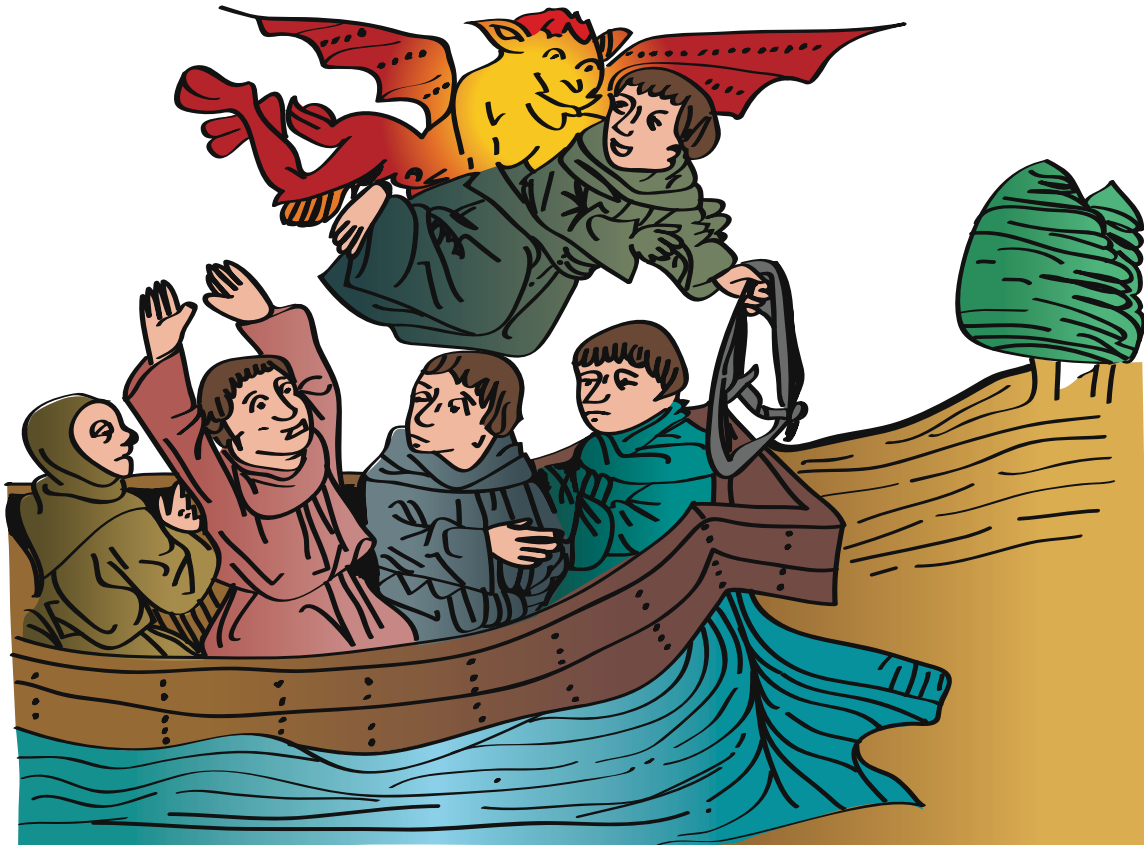
So datten* hem nam die viant*
Omme eens breydels ghewant*
Dien hi nam s onder orlof*.
128 Omme dat die duvele dien roef*
Vant in sine ghewout*
- Ay, hoe zeere hi dat ontgout*,
Dat hijt ye ghedochte! -*
132 Dies* deden* wel onsochte
Die duvele ter hellen viere,
Daer hijt becochte wel diere,
Tote dattene* die heleghe man
136 Met zijnre beden weder ghewan*.

zodat hem niets kwaads overkwam
hem: zich;
capellane: kapelaans (priesters)
quam ... ane: overkwam
hine: hij hem; *roef*: buit; *verloes*: verloor
Dies: daarom; *vriendeloes*: vijandig

datten: dat hem; *viant*: duivel
om een teugel
orlof: toestemming
roef: buit
ghewout: bezit
ontgout: moest ontgelden
dat hij er ooit aan gedacht had
Dies: daarom; *deden*: bracht hem

dattene: dat hem
weder ghewan: terugwon

Het verging hem goed op zee,
maar hij nam nog twee mensen mee,
die waren allebei kapelaan
en met een van hen is het misgegaan:
om een diefstal moest hij hem laten gaan,
daardoor keerde zich God tegen die
kapelaan,
kreeg de duivel de gelegenheid,
die met een teugel hem had verleid,
die hij wegnam, terwijl het niet mocht.
Zo heeft de duivel hem bezocht,
kreeg macht over de kapelaan.
Ach, wat die al niet moest doorstaan
om die streek, zo ondoordacht!
De duivel sleepte, lang niet zacht,
de zondaar naar het hellevuur
en daar bekocht hij het wel duur,
tot hij eindelijk werd ontzet
door de heilige man met diens gebed.

4 De Draak en het vliegend hert

Toen ze bij het schip aankwamen,
van hun verwanten afscheid namen
en ook van hun kameraden,
264 bevalen die hen in Gods genade.
Het zeil, bevestigd aan de mast,
werd naar de wind gebrast,
de riemen werden uitgelegd.
268 Nu begon de reis pas echt.
O, hoe mooi voer hun boot!
Maar spoedig was er grote nood
door een dier, ontzettend lang,
272 een wonderlijke draak of slang.
Daar zwom het op hun scheepje aan,
zijn muil had het al openstaan
en die was vele vadem's wijd.
276 Dit was meteen hun ergste tijd:
nooit kwamen ze in grotere nood.
Er was een wolk die zich ontsloot
waaruit een vreemd dier zichtbaar werd.
280 Het vloog, en leek wel op een hert*
Het achtervolgde vliegensvlug
die draak, en dreef hem ver terug,
tot het hem zo geheel verdreef
284 dat ze niet wisten waar hij bleef.
Toen het dat had gedaan,
is het teruggegaan
in de wolk waaruit het kwam.
288 Toen Brandaan dit in ogeschouw nam,
was hij heel vrolijk en blij.
Onze Heer dankte hij.
De redding uit de drakenklauwen
292 vermeerderde zijn Godsvertrouwen.

* In de middeleeuwse symboliek gold het hert als de vijand van de slang of de draak, het geen gezien werd als een beeld van Christus' strijd tegen de duivel.

5 Het zwemmende eiland

- De zee was kalm en vlak,
ze voeren op hun gemak.
Toen zag Sinte Brandaan
296 een kust, zeer aangenaam,
die leek de wijze heer
wel zes mijl breed, of meer.
De kust lag op de rug van een vis*.
300 't Boek zegt dat daar zoet water is
dat op die plek in zee komt stromen.
Daar kon die vis aan eten komen,
en hij lag daar, jaar in jaar uit,
304 naar het in het boek verluiddt.
Een bos was langs de kust gelegen,
de monniken hadden weer moed gekregen
en trokken het schip aan de kant,
308 waarna het nieuwe land
door iedereen werd aanschouwd.
Ze gingen ook uit op hout
voor het koken van hun eten:
312 de honger liet hun dat niet vergeten.
Waar ze hun ketel ophingen
en op hout uitgingen,
was een boom met droge takken.
316 Toen ze begonnen te hakken,
schoot het eiland met alles erop en eraan
- plotseling diep in de oceaen,
zodat de heilige man
320 maar net op tijd het schip opkwam.
Haastig zijn ze in 't schip gesprongen
en hebben Godes lof gezongen
omdat Zijn goedertierenheid
324 hen van dit onheil had bevrijd.
De kust ging helemaal onder.
Dit was het derde wonder
dat de heren zagen.
328 De wind ging hen opjagen,
het zeil rukte aan de schoot.
Ze waren in grote nood,
zeer slecht op hun gemak.
332 De heilige abt, hij sprak:
'Die kust, die verzonken is,
lag mijns inziens op een vis.
Die was zeker al oud,
336 want er groeide een heel woud
op de rug die wij betraden.'
Waarna de monniken baden
uit het diepst van hun gemoed
340 dat God, zo wijs en goed,
hen voeren zou naar het strand
van een gestadig land.

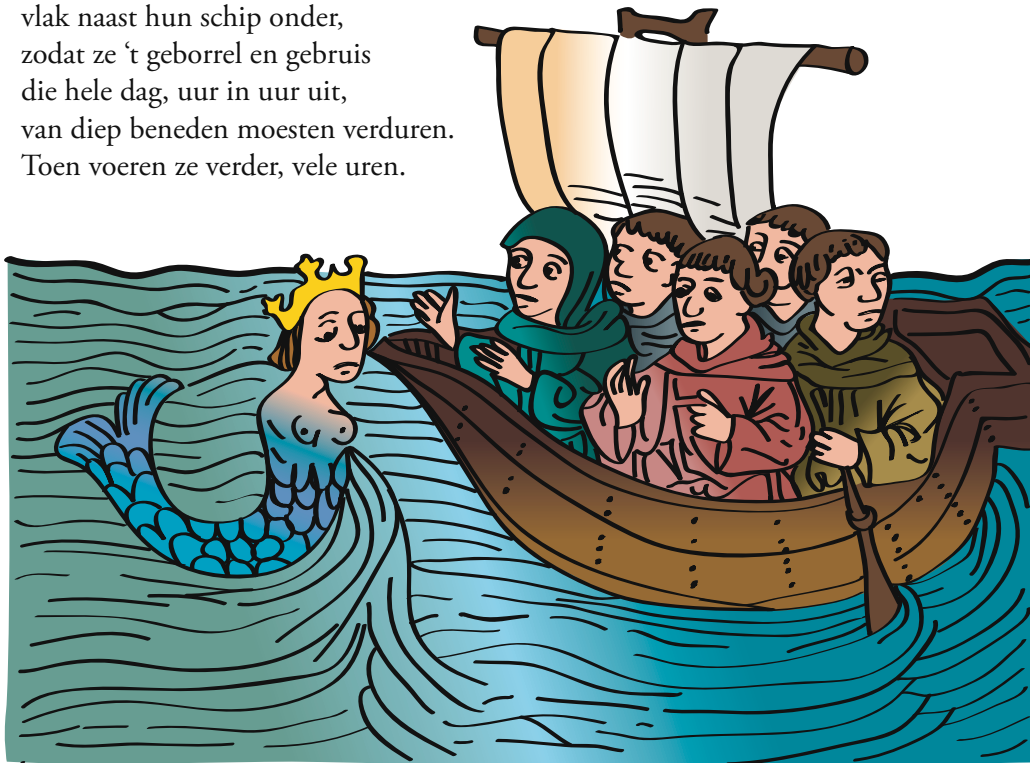

* In het *Bestiarium*, een dierenencyclopedie uit de 12de eeuw, wordt een vis beschreven die de gewoonte heeft langdurig op één plaats in de golven te blijven liggen om zijn rug te zonnen. Na verloop van tijd groeien gras en struiken in het zand dat op zijn flanken aan spoelt; zeelieden die de vis zien, denken een eiland gevonden te hebben.

6 De zeemeermin

- Toen ze de vis ontvaren
344 en snel aan het zeilen waren
op weg naar een volgend wonder,
zagen ze een ijselijk monster
voor hen uit de golven rijzen.
348 Het wilde hun schip al grijpen
en vernielen in de vloed.
'Mannen, hou goede moed,'
sprak Sint Brandaan,
352 'wij hebben hem niets misdaan.
Laat ons schip in Gods hand varen,
God zal ons voor hem bewaren.'
Half vrouw was het en half staart,*
356 zijn lichaam was ruigbehaard.
Het ging rond het schip heen en weer.
Sinte Brandaan viel neer
met beide knieën bloot
360 en bad om hulp in de nood.

- Zijn monniken altgader
baden tot God Onze Vader,
en daar ging het vreselijke monster
364 vlak naast hun schip onder,
zodat ze 't geborrel en gebruis
die hele dag, uur in uur uit,
van diep beneden moesten verduren.
368 Toen voeren ze verder, vele uren.

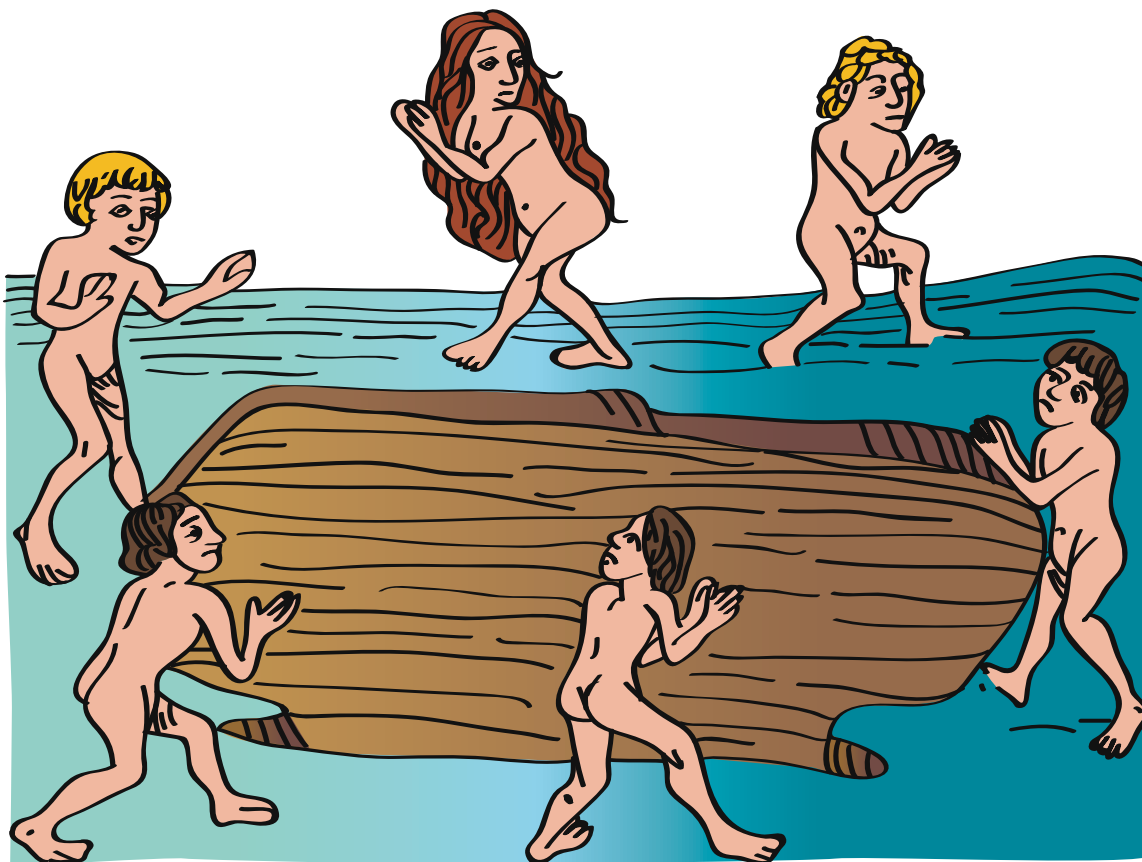

* In het handschrift-Van Hulthem (v. 339) wordt dit monster met een *meerminne* vergeleken, waarbij men overigens niet moet denken aan een verleidelijke sirene, maar eerder aan een soort zeetrol, een angstaanjagend wezen uit het Germaanse volksgeloof.

7 De dorstende zielen

Toen kwamen ze bij een eiland aan
en zag Sinte Brandaan
een straf, zeer wonderbaar:
372 in mensengedaante liepen daar
veel zielen langs de oceaan.
Ze moesten een bittere kou doorstaan
en tegelijk een grote hitte.
376 'O weel! Maar wat is dit,'
sprak de goede Sint Brandaan,
'dat aldus langs de zee moet gaan?'
Ze zeiden: 'Wij zijn arme zielen
380 die tot honger en dorst vervielen
en aldus eeuwig moeten leven.
Hadden wij maar fris water gegeven
aan de armen, zo God ons zegt,
384 dan ging het ons nu niet zo slecht.
Wij waren schenkers, moet u weten.
Omdat we het drinken en het eten
dat we aan de armen moesten geven
388 van onze heren, bij ons leven,
onthouden hebben aan de armen,
kent God voor ons nu geen erbarmen.

De kou geeft ons ondraaglijk leed
392 en tevens hebben we 't gloeiend heet.
Van dorst moeten wij haast vergaan,
terwijl we vlak bij 't water staan.
Wij zeggen u, en het is waar:
396 wij kunnen in geen honderd jaar
een druppel daarvan smaken.
Laat toch uw goedheid maken
dat er hulp komt, lieve heer Brandaan,
400 roep God innig voor ons aan.'
Brandaan bad aan één stuk door
met een rein hart om gehoor,
dat Hij hun lafenis zou zenden.
404 Toen werd de zielen in hun ellende+
door God een dronk veroorloofd.
Ook mochten ze eventjes hun hoofd
natmaken met hun hand.
408 Toen knielden ze allen voor die sint,
voor de heilige Brandaan.
Huilend is hij weggegaan
en wat God hem liet beleven,
412 heeft hij in het boek geschreven.

8 Waarin het schip bijna vergaat

Toen beval Sinte Brandaan
dat het goede schip hiervandaan
de steven zou wenden.
416 De arme zielen in hun ellende,
die daar liepen langs de zee,
riepen 'ach!' en 'wee!'
want nu het schip verdween,
420 waren ze in hun nood weer alleen.
Ze voeren in rust en vree
over de onstuimige zee.
Maar toen kwamen er grote,
424 hevig brullende windstoten.
Een storm viel hen aan
en dreef hen daarvandaan
noordwaarts naar de Leverzee*.
428 Gods kleine leger was daarmee
bijna verzeild in grote nood:

ze waren op een haar na dood.
Daar trof Sinte Brandaan
432 veel gezonken schepen aan,
heen en weer ging menige mast
die daaruit naar boven stak:
het deed hem denken aan een woud.
436 Weer was zijn vroomheid zijn behoud.
Daar sprak een stem Sinte Brandaan
van Godswege aldus aan:
'Zet koers naar 't oosten met de baren,
440 hier kun je niet verder varen.
In zee liggen daar vele stenen,
die trekken de schepen naar beneden:
elk schip met ijzer dat daar kwam,
444 de steen trok het onweerstaanbaar aan,
zodat het er voortaan moest blijven.'

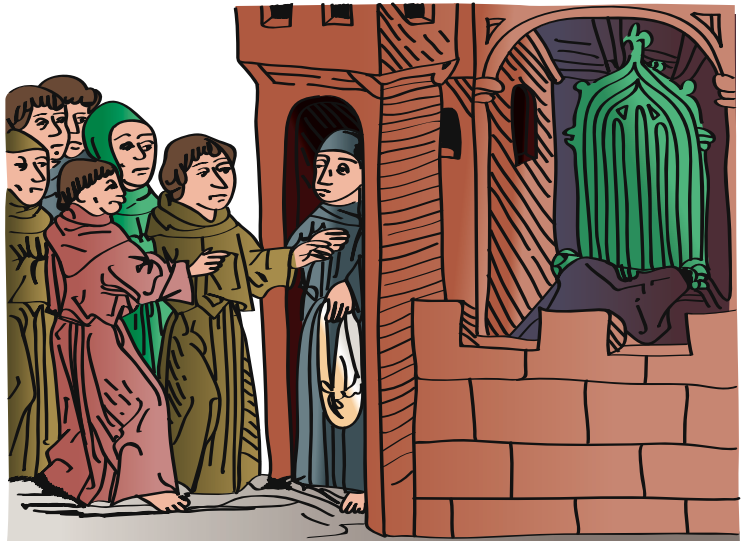

* Middeleeuwse geografen namen aan dat de Leverzee ergens in het Noorden moest liggen. De onderzeese magneetsteen, die het ijzer van schepen aantrok, werd soms (zoals hier) in de Leverzee gesitueerd.

9 Het klooster

Een wind begon hen voort te drijven
en nam ze naar het oosten mee,
448 naar een rots die opstak uit zee.
Toen zag Sinte Brandaan
een prachtig klooster staan.
Daar woonden monniken in
452 die God dienden met toewijding
en dat al sinds zo menig jaar.
Die nacht bleef zijn schip daar
onder die hoge wand van steen.
456 Sinte Brandaan, alleen,
klom boven op de hoge rots.
Daar vond hij die kinderen Gods
bezig met hun heilig streven.
460 Hij begreep niet hoe hun leven
op die rotskust werd volbracht:
dat kon alleen maar door Gods kracht.
Hun leven was helder en rein.
464 Monniken als er bij ons niet zijn!
Ze spraken hem dadelijk aan:
“Wees welkom, heer Brandaan!”
Die voorvechters van het vrome leven,
468 daarvan waren er maar zeven.
Dagelijks kregen ze hun spijs
uit het aardse paradijs:*
het werd hun elke middag
472 door een duif en een raaf gebracht.
Drieënhalf brood en een vis
kregen die vromen op hun dis,
de vis kwam zelfs gebraden.
476 Ze kwamen hem daar vragen,
de heilige Brandaan,
Gods eigen onderdaan,
om met hen mee te eten.
480 Hij wilde daar niet van weten,
maar hij zei, weldoordacht:
“Mijn Here God heeft zo’n macht,
God, die in de hemel is,
484 had mijn portie brood en vis
met het andere meegezonden,
als Hij ‘t me waardig had bevonden.
Steeds zal ik Zijn genade loven,
488 maar nu moet ik wel geloven:

Hij gunde niets daarvan
aan mij, armzalige man.
Die u van ‘t nodige voorzag
492 en ‘t vierde brood in tweeën brak,
dat u Zijn bode heeft gebracht,
zou ook aan mij hebben gedacht
en aan mijn voedsel, God de Vader.
496 Nu zult u altogader
in Zijn naam gaan eten
en u zult ook allen weten
dat ik kan vasten zonder spijt.
500 God voedt u toch altijd
op deze dorre rots.
Ook ik krijg mijn gaven Gods:
van vissen, fruit en broden
504 al wat ik heb van node,
‘t is in mijn schip geborgen.
Wilt u voor mijn ziel zorgen,
bidt dan tot God in ‘t hemelrijk
508 dat Hij mij toelaat in Zijn rijk.’
Zo bad Sinte Brandaan.
Toen kwam de hemelse bode eraan
en die bracht hem zijn spijs
512 uit Gods heerlijk paradijs.
De heren hadden gegeten
en het boek laat ons weten
dat Brandaan, de heilige man,
516 van die monniken afscheid nam.
En de heilige Brandaan
is toen weer aan boord gegaan.

* Men nam aan dat het aardse paradijs waaruit Adam en Eva waren verdreven nog ergens op aarde moest liggen. Het zou omgeven zijn door een hoge muur, of gelegen zijn op een hoge berg, waardoor het voor mensen niet toegankelijk was.

10 De Kluzenaar

- Er kwam een zuidwestenwind
520 en die dreef hen gezwind
naar het noordoosten weer.+
De zee ging flink tekeer,
ze hadden er moeite mee.
524 Toen vonden ze in de zee
een rots, die was zo hoog
dat hij zich onttrok aan het oog.
En op die puntige klomp steen
528 daar zat een man, alleen,
die ruig was als een beer.
Lucht en zee zag hij. Niets meer.
Het was een kluzenaar.
532 Hoe hij daar kwam en vanwaar,
vroeg hem Sinte Brandaan.
Hij antwoord.de: “Neem van mij aan
dat ik bij het klooster hoor,
536 dat u bezocht hebt, kort hiervoor.
Ik heb gezeten heel alleen
op deze hoge steen
een jaar minder dan honderd jaar.
540 Tot nu toe heeft God me daar
elke dag Zijn spijs gegeven.
bij Zijn hulp moet ik leven.
zodat God wel zal weten
544 dat ik niets anders heb gegeten
sinds de dag dat ik hier kwam.
Zo lang is het ook dat ik niets vernam
van levende mensen, nimmermeer,
548 tot u bij mij kwam, heer.”
Toen vroeg Sinte Brandaan
hoe ‘t hem in zijn leven was vergaan
voor zijn lang verblijf aldaar.
552 Toen sprak de kluzenaar:
“Ik zeg het u heel eerlijk:
ik was een koning en schatrijk.
Eén land van mij was Pantifilia,*
556 een ander Capidocia.
Daar nam ik een mooie vrouw,
er kwam pijn van en berouw:
het was mijn zuster die ik heb bemind.
560 Daarom zit ik hier in weer en wind.
Dat ik twee zoons van haar kreeg,
bracht veel verdriet teweeg.
Zodra de oudste een schild mocht
dragen,**
564 heb ik hem doodgeslagen
in vreselijke drift.
De ander stond bij een schip,
een bliksemschicht heeft hem doorboord.
568 Ook heb ik mijn vrouw vermoord.
Toen al die zonden op me lagen
kwam de angst voor Gods straf me plagen.
Haastig ging ik daarom scheep.
572 liet mijn rijk toen in de steek.
en ook mijn vrienden en verwanten,
en ging op reis naar verre landen,
want ik wou mijn grote zonden
576 in een biecht aan de paus verkonden.
Toen kwam er zware storm op zee,
die sleepte het schip mee,
naar ik u mag vertellen.
580 Toen verdronken al mijn metgezellen,
maar ik klom heel alleen
op deze hoge top van steen
en ging over mijn misdaden klagen
584 bij Hem, die mij had geschapen.
Hier wacht ik op Zijn genade
voor mijn grote misdaden.
Ik zeg u ook voorwaar:
588 Ik hoor hier helder en klaar
dagelijks het zingen
van de hemelingen.”
Toen zei Sinte Brandaan:
592 “Heer, hoe moet dit gaan:
als u de kou komt deren,
hoe kunt u zonder kleren
in de kou hier overleven?
596 Van mensen heb ik gelezen,
kluzenaars, die God eerden
en alles wel ontbeerden
en elk gerief vergaten
600 en alleen planten aten.
Maar die hadden nog hutten
die hen konden beschutten
of struikgewas of riet

* Pamfilië en Cappadocië in Klein-Azië behoorden tot het missiegebied van de apostelen.

** De leeftijd waarop een jongeman geacht werd wapens te kunnen dragen, lag rond de vijftien jaar.

604 dat hun een schuilplaats liet,
daar was 't wat minder koud.”
“Als ik mijn ziel maar behoud,”
zei de ruige kluizenaar,
608 “dan maak ik mij niet naar
om de nood die mijn lichaam heeft,
zolang het hier op aarde leeft.
Als ik hier zit, gebeurt het wel
612 dat er een kou komt, al te fel,
dan kan ik naar dat rotsblok sluipen
en in een kleine holte kruipen,
tot het noodweer gaat bedaren.
616 Het is Gods wil, kan ik verklaren,
dat mijn lichaam en gebeente
op dit hoge gesteente
de oordeelsdag moeten verbeiden.
620 Moge God u nu geleiden,
ik praat met u niet langer meer.
Dat God, Onze Lieve Heer,
na wat men hier ontberen moet
624 ons in Zijn hemelrijk begroet!”

11 De Corrupte Bestuurders

- Samen met Sint Brandaan gingen
weer zijn vrome schepelingen
verder met hun grote tocht.
- 628 Daar werden ze, al zo moe, bezocht
door stormen, met een kracht
ver boven hun macht.
Ze werden afgedreven
- 632 naar nieuwe eenzaamheden,
naar weer een vreselijke plek.
Want het boek toch zegt
dat hij een helleput zag.
- 636 Daarin riep men “o weel!” en “ach!”,
‘t Was op een donkere berg.
Daar leden de zielen zo erg,
waar ze in het vuur dat loeide,
- 640 kookten en brandden en gloeiden.
De berg brandt immermeer,
daar lijden de zielen zeer,
daar hoorde hij niets dan geklaag
- 644 van “ach!” en “o weel!” en “achaach!”,*
daar hoorde hij knarsetanden
en zag hij brokstukken branden
dat het in de wolken sloeg.
- 648 Sinte Brandaan, hij vroeg
aan de opzichter van de hel:
“Zeg mij, heerschap, en vertel,
wat is dat daar allemaal
- 652 voor een akelig kabaal?”
Een beul kwam hem toen leren:
“Hier zijn corrupte grote heren
en, u kunt me daarin vertrouwen,
- 656 ook onrechtvaardige vrouwen.
Oneerlijke meiers en schepenen
die komen hier nu afrekenen.
En nog iets waar je van op zult zien:
- 660 lasteraars zijn hier en bovendien
mensen die verraders waren.
Die moeten wij vergaren
in deze diepe afgrond
- 664 waar we zondaars met de mond
pijnigen aan hun tong
omdat daaraan ontsprong
een menigte boze dingen,
- 668 vandaar deze pijnigingen.
- En dan Wie Uit boze gedachten
hun meester ertoe brachten
om tot hun eigen gering profijt
af te zien van liefdadigheid.
- 672 Daarom moeten ze hier
branden in dit hete vuur.
Ook zijn hier andere zielen
- 676 die tot zonde vervielen:
tot hoogmoed en inheligheid,
tot allerlei boosaardigheid,
en die met lagen en listen
- 680 hun naaste en mede-christen
dikwijls hebben bedrogen.
Nooit zullen ze hier uit mogen,
daar ze hun zonde niet beleden
- 684 en nimmer boete deden.’
Toen riepen de zielen door elkaar:
‘Brandaan, ons lot is gruwelijk zwaar,
nu duivels ons omringen
- 688 met helse martelingen.
Brandaan, ach, lieve man,
bid voor ons zoveel u kan!’
De duivel beval hem weg te gaan
- 692 en riep tot hen: ‘Neem dit van me aan,
dat Brandaan, de heilige man,
u geen bijstand bieden kan.
Vergeefs is ‘t roepen dat u doet,
- 696 want nooit kwam het op in uw gemoed
Gods wil te doen tijdens uw leven.
Daarom wordt niets u meer vergeven.’
Een vieze stank vulde de lucht.
- 700 Ze zijn die atmosfeer ontvlucht
en aangekomen bij een eiland.
Ze waren nog niet uit de brand:
de duisternis was daar heel dicht
- 704 en nergens was een sprankje licht,
maar de zeebodem in dit vreemde rijk
bestond uit goud in plaats van slijk.
Ook lag daar menige edelsteen
- 708 overal om het schip heen:
stralende karbonkels van grote pracht
had daar in ‘t duister van de nacht
de Here God verborgen.
- 712 Daar lagen ze in grote zorgen

* In beschrijvingen van de hel is traditioneel sprake van het gewezen en tandengeknars van gestrafte zondaars (zie bijv. Matteus 8:12).

- drie nachten en drie dagen
zodat ze niets meer zagen
van zon of maan of sterrelicht.
- 716 De duisternis was potdicht
en er was geen spoor van de dag,
waar het schip doodstil lag.
Toen besloot Sinte Brandaan
- 720 er met een sloep op uit te gaan.
Die werd uit het schip getrokken
en daarin zijn ze vertrokken
en voorzichtig aan
- 724 op zoek naar een haven gegaan.
Ze kwamen bij een eiland
waar Gods held en afgezant
met zijn schip niet had kunnen komen,
- 728 naar wij hebben vernomen.

12 De verleiding

Daar gingen ze aan land
en eenmaal op het strand
waren ze vrolijk en blij.
732 Met Sinte Brandaan gingen zij
allen langs een rivier
naar een kasteel, zo fier
als nog nooit een christen zag.
736 Graag maak ik daarvan gewag.
De slotmuur was geheel verguld
en al het houtwerk werd verhuld
door een dikke laag robijnen.
740 De donkerste zelfs kon schijnen
met een licht als van de zon.
Voor 't kasteel ontsprong een bron
en wat daarin was aan te wijzen,
744 was niet genoeg te prijzen.
Balsem, siropen zoet
waren daar in overvloed.
Olijfolie, honing zowaar,
748 vloeiden er naast elkaar:
in vier stromen vloeide het voort,
een wonder, ongehoord.
Er was een wondermooie bron
752 met eromheen een groot gazon
met rondom bomen, wonderschone,
om het schouwspel te bekronen.
Menige ceder zag men er staan
756 en menige plataan,
menige pijnboom en wijngaard

en bomen van velerlei aard.
Daar waren kruiden, zoveel,
760 als ik dat alles mededeel,
als ik alles beschrijven zou
wat er stond voor dat gebouw,
dan was ik over een jaar
764 met beschrijven nog niet klaar,
zoveel kostbare kruiden en bomen
als daar werden waargenomen
en zo menig wonderding.
768 Ach, welk een twijfel beving
de monniken in hun gemoed!
Het verblijf beviel zo goed
dat ze niet graag terug wilden keren.
772 Gemaakt van pauwenveren
leek daarboven het prachtige dak.
Daar was al het gemak
dat een keizer zou verlangen
776 om zijn feestgangers te ontvangen.
De monniken konden het niet weerstaan
om allemaal naar binnen te gaan
en de mooie zaal te bekijken.
780 Een monnik werd dief en ging strijken
met een paardeteugel en bit.
Maar weldra bekoopt hij dit:
dat lijdt geen enkele twijfel!
Dicht bij hem stond een duivel
die 't hem inblies met lage list.
Ik denk dat de monnik niet wist
waarom hem de duivel dit bood.
788 Haast bekocht hij 't met de dood.
Hij ried hem de daad te begaan
daar de teugel hem goed zou staan
als hij er thuis mee uit zou rijden.
792 Wat zou de monnik nog lijden!
De duivel beroerde de teugel uitdagend,
daarmee de monnik zo zeer behagend,
die de teugel zo helder zag blinken!
796 Vandaar dat hij erge martelingen
in de hel zou moeten ervaren,
alwaar de duivelse schare
hem pijnigde, toen hij daar kwam,
800 omdat hij het hoofdstel nam
in die mooie zaal, eigenhandig, en hij
het verstopt had onder zijn pij.

13 Het aards paradijs

Toen ze alles in ogenschouw hadden
genomen,
804 zijn ze uit dat kasteel gekomen
en gingen weg, altezamen.
Toen ze wat verder kwamen,
toen zag Sinte Brandaan
808 een bijzonder mooie burcht staan,
mooier nog dan het kasteel met die zaal
waar de monnik de teugel stal.
Ze zagen terzelfder tijd
812 hoe het landschap wijd en zijd
straalde in heldere pracht.
Daar werd het nooit nacht.
Sneeuw en rijp konden daar niet zijn,
816 daar deed hun de wind geen pijn.
Het was daar van regen niet nat.
Een krachtige oude man zat
voor de poort terzij.
820 Bijzonder mooi was hij:
hij had mooi lang haar
en een volle grijze baard.
Door de poort heen gingen
824 steeds weer jongelingen,
't was er druk genoeg,
aldus vertelt het boek,
dat ons ook duidelijk weten laat
828 dat het hier om engelen gaat.
In de poort stond een jongeling,
die maakte een wijde kring
met een zwaard vol vurig licht.
832 Het was die engel wellicht
die als naam heeft Cherubin.*
Hij liet daar niemand in,
't zij verborgen of openbaar,
836 dan de engelenschaar.
Daar kwam toen Sint Michiel+**
- hij geleide onze ziel -
met de andere jongelingen.
840 Waar de monniken gingen,
greep hij een monnik bij de pij,
arm en hoofd omknelde hij,
en de burchtpoort trok hij hem door.
844 Niemand kon er toen meer door,

daarvoor zorgde Cherubin.
'We steken ons hier niet verder in,'
zo sprak Sinte Brandaan
848 zijn gezellen aan,
'want tot nu toe hadden we hier
meer narigheid dan plezier.
God doet ons op wondere wijze
852 met minder mensen reizen,
we moeten onze monnik hier laten,
of ons dat nu mag schaden of baten.
Deze muren zijn zo hoog,
856 hun hoogte onttrekt zich aan het oog,
en hun lengte overzien we niet.
Meer verliezen wil ik hier niet,'
sprak de heilige Brandaan,
860 'laten wij naar het schip toe gaan.'
Uit het boek worden we wijs:
dit was het aardse paradijs.

* *Cherubim* nemen in de hiërarchie der engelen de tweede plaats in, na de *seraphim*.

** Uit de bijbel is de aartsengel Michael vooral bekend als degene die de duivel zal verslaan, maar in de traditie krijgt deze engel veel meer functies, onder andere die van begeleider van de zielen der gestorvenen.

14 De duivels halen de dief

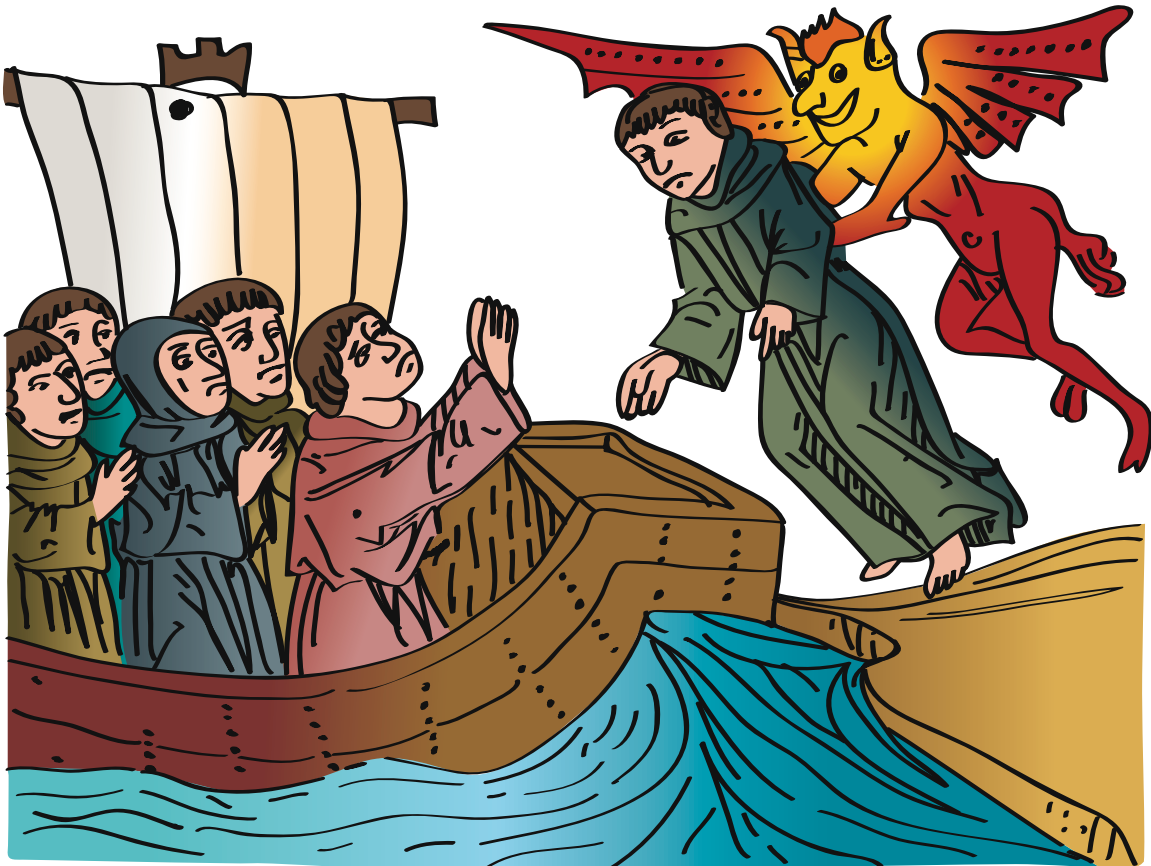
- Toen ze aan boord weer kwamen
864 en meteen afscheid namen
van die zeekust die geen licht ontving,
merkte een monnik plotseling
dat de bodem van puur goud was.
868 Wat waren ze in hun sas!
Ze zijn overboord gedoken
en beladen met schatten teruggekomen.
Daarmee brachten ze in hun land
872 nadien heel veel goeds tot stand
voor menig klooster en hospitaal.
Meteen hoorden ze een kabaal,
de stormwind ging leven maken
876 en de donder begon te kraken,
er kwam vuur van alle kanten,
dat de helden en Godsgezanten
de hemel al haast zagen vallen.
880 Toen kwamen de duivels met hun allen
en ze eisten met goed recht
Brandaans diefachtige knecht.
Omdat hij de teugel stal
884 sleurden ze hem naar de hel.
Daar zou hij met veel andere dieven
van de pijn haast zijn verstand verliezen.
Toen de duivel hem had gevonden,
888 werd hij met de teugel vastgebonden
en leerde hoe diefstal wordt berecht:
geen hond behandelt men zó slecht.
De duivel liet zijn botten krakken
892 over stenen, over takken
tot voor de tronie van zijn heer.
Daar was veel gejeremieer
van de verdoemden die daar dolen.
896 Wie sedertdien hebben gestolen,
hoeven werkelijk niet te hopen
dat het met hen wel los zal lopen:
wie aan 't oude leven hangt
900 en geen penitentie ontvangt,
kwellingen zal hij verduren
met de duivels in de helse vuren.
Brandaan had er hartzeer van
904 dat door de zonde van de man
hij deze monnik verloren heeft,
zodat zijn stem van tranen beeft:
'Was ik zelf niet vol bedrog,
908 dan had Onze Heer me toch
bij alles wat ik moest beleven
niet ook nog deze ramp gegeven.
Mijn reis, daar komt geen einde aan,
912 als God dit alles toe blijft staan.
Van hier vertrek ik nu nooit meer
tenzij Onze Lieve Heer
mij mijn monnik terug zal geven.
916 Nederig zal ik blijven smeken
om 't erbarmen van de Heer
tot de duivel eindelijk weer
mij mijn monnik terug zal zenden
920 uit de vreselijke ellende.'

15 De teruggave van de monnik

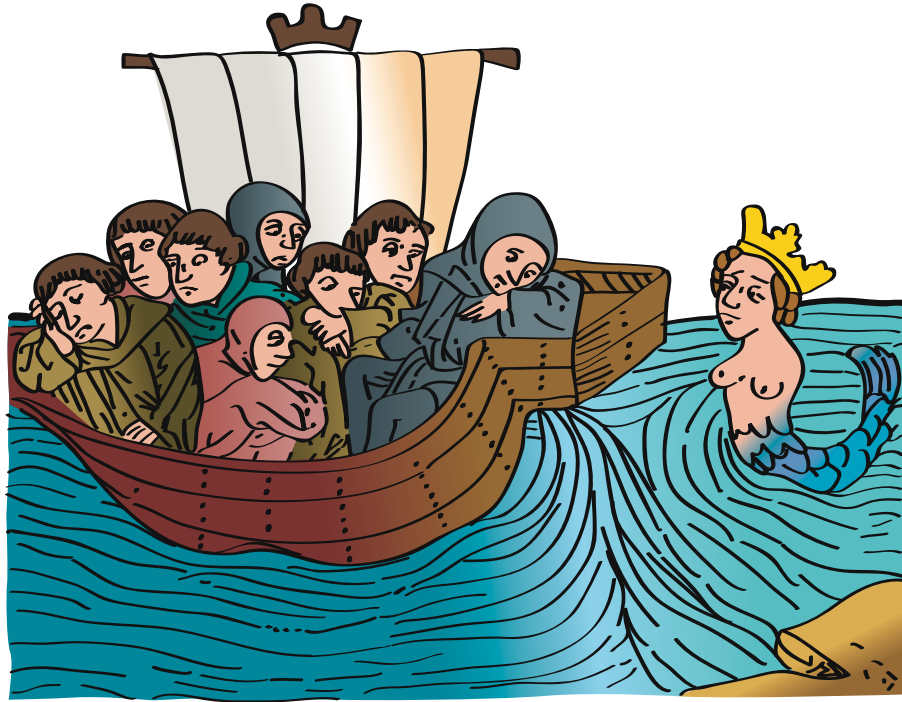
Ze weenden menige traan
en riepen de Here aan,
ze smeekten innig en baden
924 ter wille van Maria om genade.
Er verscheen op dat uur
een troon met twee horens van vuur,
verlicht van binnen uit.
928 Daaruit weerklonk een stemgeluid:
'Wat verwijt je me, Brandaan?
Ik heb dit niet gedaan:
de duivel voerde hem naar zijn holen
932 omdat hij heeft gestolen.
Waarom ben je kwaad op mij?
Dat ik onschuldig ben, weet jij,
zoals je weet dat Adam
936 om een appel die hij nam
in de hel was, voorwaar,
wel vijfduizend jaar.
Zo is het jouw monnik vergaan,
940 dat hij voor diefstal terecht moest staan
en aan de hel werd uitgeleverd.'
'Beneem, o Heer, hem niet zijn leven,'

sprak daarop Sinte Brandaan,
944 'heeft mijn monnik iets misdaan,
ik zou maken dat hij ging
en voor U verscheen in elk geding.'
Ze Wierpen zich neer met gestrekte armen*
948 en smeekten in tranen om erbarmen
bij God, die ons heeft gemaakt.
Diep in het hart geraakt.
gingen ze zo lang door
952 met smeken om gehoor
tot de almachtige God
de duivel bevolen had
Brandaan zijn zin te geven
956 door de monnik terug te slepen
naar het schip daar in de zee.
De duivels treuzelden er niet mee:
een duivel ging met hem galopperen
960 om hem zijn streken af te leren:
dat hij op zo'n paard zat
kwam doordat hij God vergat,
toen hij uit onbedachtzaamheid
964 tot zijn diefstal werd verleid.

De meester van de hete hel,
 zijn wrok was uitermate fel:
 vloog hij immers niet voor gek
 968 met die monnik op zijn nek?
 Toen kwam hij met hem aan boord
 en sprak luid en zeer verstoord:
 ‘Weet je niet,’ sprak hij, ‘Brandaan,
 972 dat je me kwaad hebt gedaan?
 Want jij hebt me afgenomen
 wat ons rechtens toe moet komen,
 je doet ons onrecht, dat is waar.’
 976 De monnik woog hem heel erg zwaar
 en de tocht duurde zo lang
 met dat litanieëngezang
 van die kwezel op zijn nek,
 980 over stenen, door de drek,
 tot hij ‘t schip tenslotte zag.
 Hij bracht hem daar, en met een lach
 smeed hij hem hardhandig neer
 984 op de plecht, en dat deed zeer.
 Door alles wat er was gebeurd,
 was de monnik zo verkleurd
 dat ze hem nauwelijks herkenden:
 988 pek hadden de helse benden
 gewreven op zijn lijf en baard.
 Zijn huid was op de hellevaart
 vuil geworden en samengetrokken.
 992 De blutsen van de knotsen en stokken
 bezorgden hem onnoemelijk leed.
 De duivel vluchtte met een kreet
 bij deze goede lieden vandaan.
 996 En de goede Sint Brandaan
 weende van vreugde, en hij sprak
 tot wie de teugel bij zich stak:
 ‘Had je die teugel gemeden
 1000 en gewoon met een halster gereden,
 dan waren je baard en ook je kruin
 en je hals nu niet zo bruin
 en zwart van pek, en niet verzengd.
 1004 Nu heb je mijn reis verlengd
 met heel wat dagen en heel wat leed.’
 ‘Was dat ding maar nooit gesmeed,’
 zei de verzengde kapelaan.
 1008 Toen schaterde Sinte Brandaan.

16 De sirene & de aanval van de duivels

- Toen aldus Sinte Brandaan
al met al zijns kapelaan
weer bevrijd had uit de hel,
1012 bleef hij, naar ik hier vertel,
vele dagen onder zeil,
verder varend, mijl na mijl.
Toen hoorde Sinte Brandaan
1016 niet ver daarvandaan
een dier, dat heet Sirene,*
dat slapen doet diegene
die 't ziet of zingen hoort.
1020 Als hij met blij gezang bekoort,
krijgt men te kampen met zwaar weer.
Sinte Brandaan viel haastig neer
en op zijn knieën bad hij God
1024 om een wending van het lot
die hem zou sparen voor dit dier.
Vast in slaap lag reeds de stuur,
terwijl zich allen zo vergaten
1028 dat ze niet wisten waar ze zaten.
Er was geen monnik of hij sliep.
Het schip zonder stuurman liep
een brandende berg tegemoet.**
- 1032 Een kerel, lang en beroet,
kwam de hoge bergwand uit.
Uit zijn grote strot kwam geluid,
hij riep uit alle macht
1036 en wekte ze zeer onzacht.
Ze moesten zijn kant opvaren,
dan zou hij wel verklaren
aan de dappere meester-stuur
1040 waar ze heen moesten op dit uur.
Toen liet Sinte Brandaan
het schip naar de berg toe gaan
om van die man te vernemen
1048 welke koers ze moesten nemen,
maar het duivelse verhaal
was list en leugentaal.
Toen zei die duivelse bode:
1048 'Vermocht ik het, bij Gode,
je schip, o heer Brandaan,
zou een kwade reis aangaan.
Al gauw zou je weten, en goed,
1052 welk onrecht je ons doet.
Ja, je mindere ben ik, man,
omdat God je niets weigeren kan:

* Sirenen zijn demonische wezens, een soort zingende zeemeerminnen, die zich meestal ophouden op een rotsachtig eiland, en die door hun liefelijk gezang voorbijvarenden in slaap brengen, zodat deze schipbreuk lijden.

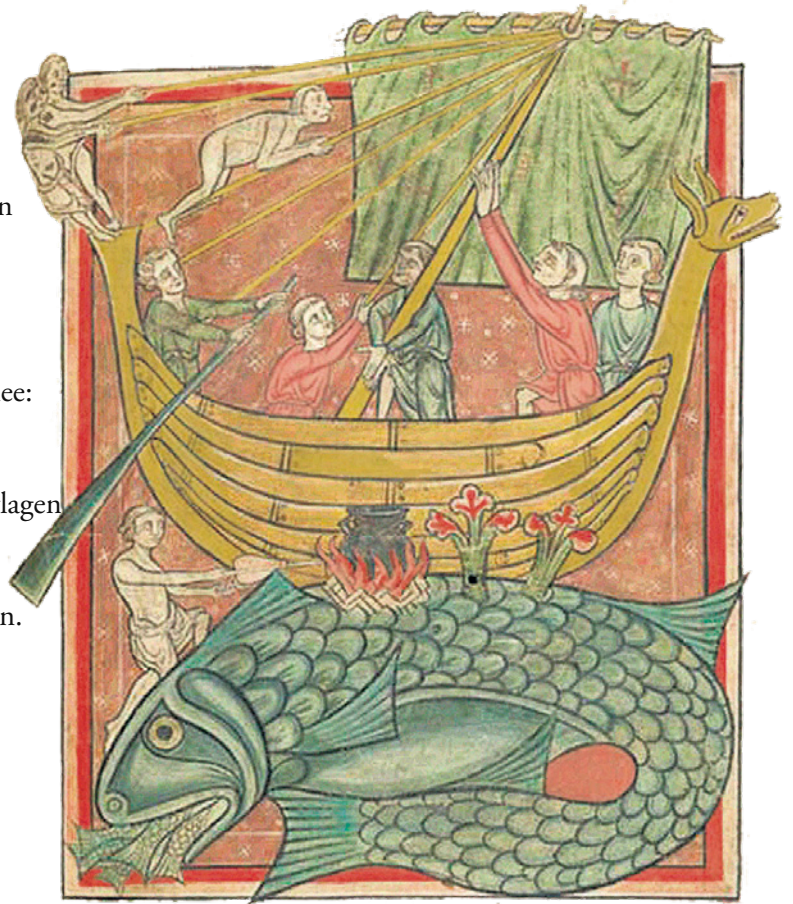
** Bedoeld wordt waarschijnlijk een vulkaan.

- wat je wilt en om welke reden
1056 - zo machtig zijn je gebeden -
dat mag je steeds genieten.
Het zou je toch moeten verdrieten.
Was mijn leed je maar niet zo lief.
- 1060 Je ontnam me de teugeldief,
die nu achter je zit. Ja, daar:
hij zweet van angst, echt waar,
en van al wat hij heeft doorstaan.’
- 1064 Toen zei Sinte Brandaan:
‘Ik weet voor hem wel een boete:
hij zou zich eens wassen moeten,
niets zou toch beter zijn.
- 1068 Het water is hier heel rein,
als hij eens ging baden in zee?’
De monnik, vol schaamte, hij zat ermee:
diep en diep in de zorgen
- 1072 had de man zich verborgen
onder een scheepsbank.
De tijd viel hem erg lang.
De duivel schaterde omdat
- 1076 de monnik het zo te pakken had.
Toen hij de spot met hem had gedreven,
verzocht hij hem terug te geven,
want het was zijn kapelaan.
- 1080 Hij zou hem eens flink wassen gaan,
want hij verdroeg z'n stank niet meer.
Toen zei de milde heer,
de goede Sint Brandaan:
- 1084 ‘Nooit krijg jij de kapelaan.
Al je praatjes, die zijn voos
en schandelijk en nutteloos.
Ik ben je woorden meer dan zat.’
- 1088 Hij beval de stuurman dat
hij naar volle zee terug zou varen.
Toen kwamen de duivelse scharen
uit de berg om hun kwaad te doen.
- 1092 Ze achtervolgden de monniken toen
boven het water, met in hun handen
dingen die gloeiden en brandden
en grote gloeiende schichten,
alsof ze wilden vechten.
- 1096 Onophoudelijk werd gemikt
op de vluchtenden in het schip,
in vreselijke woede.
- 1100 Maar Onze Heer, de Goede,
beschermden hen daartegen.
Ik denk dat van boven de regen
nog nooit zo dicht is gevallen
- 1104 als daar de vurige ballen
en fakkels en pijlen vlogen.
Diep over de riemen gebogen
vluchtten ze, in zware ellende,
- 1108 achtervolgd door die helse bende.
Ze zeilden uit alle macht,
nog steeds in het nauw gebracht
door de duivelse scharen.
- 1112 Toen merkten ze tijdens het varen
dat God te hulp was gekomen:
ze waren ‘t gevaar ontkomen.
Brandaan voer voort, voorwaar,
- 1116 en God toonde hem daar
vele engelscharen
die al gauw recht boven hen waren.
Die voerden zielen mee,
- 1120 hoog boven schip en zee,
terwijl allen Gods lof daar zongen
dat de luchten ervan weerklonken.
God deed dit uit liefde voor Brandaan:
- 1124 Hij gaf hem daar te verstaan
waarom de geesten op deze wijze
naar een zalige plaats mochten reizen.
Toen zag Sinte Brandaan
- 1128 een zeer mooie tempel staan
met tien koren, sterk en stralend
en door niemand neer te halen,
alleen God had daartoe de macht.
- 1132 Zoveel sierlijkheid en pracht,
daar is geen vertellen aan.
Toen beschreef Sinte Brandaan,
nu hij met zijn schip daar lag,
- 1136 al het wondere dat hij zag.
Toen Brandaan, Gods eigen held,
alles nauwkeurig op schrift had gesteld,
van de twee schone paradijzen,
- 1140 toen meende de goede wijze,
de trouwe dienaar Gods,
dat hij nu zou zijn verlost
van de zee met zijn gevaren
- 1144 en dat hij naar huis kon varen.

17 De aanval van de vissen

Toen bad hij, zo vroom en goed,
met een ernstig gemoed
Onze Heer en Eeuwige Troost
1148 die hem redde uit menige nood,
dat Hij 't niet langer meer liet duren
en hem naar huis zou sturen.
Maar een storm, die vreselijk was,
1152 stak op en joeg hen alras
ver weg over de zee.
Dit bracht groot gevaar met zich mee:
wat brulde de zee in die orkaan,
1156 en wat een golven kwamen eraan
door die storm met zijn vreselijke vlagen
En de monniken zagen
zoveel vissen in 't water krioelen,
1160 dat ze zich doodsbang gingen voelen.
Daar waren vissen in de zee
als wilde stieren, als kuddes vee,
zagen ze die onder water gaan.
1164 Toen zei Sinte Brandaan:
'Dit moet de Leverzee wel wezen,
waar ik veel over heb gelezen.
We zijn, naar ik haast, zeker weet,
1168 nu bij de plek die aldus heet.
Maar waar ik me over verwonder,
is de bodem hieronder,
dat die zoveel voedsel geeft
1172 dat alles er genoeg aan heeft.
Maar zo machtig is Onze Heer
dat Hij alles alle dagen weer
voedsel kan geven om te bestaan.'
1176 Hij verzocht een kapelaan
perkament voor hem te zoeken,
want hij wilde alles boeken,
zonder ook maar iets te vergeten.
1180 De stuurman liet hij weten
dat omwille van Gods genade
het schip daar niet weg mocht varen
totdat de waarheid was beschreven
1184 van de vissen die daar verbleven.
De monniken vreesden voorwaar
dat die vele vissen daar
het schip vernielen gingen.
1188 Brandaan troostte zijn schepelingen
en hij zei: 'Lieve broeders mijn,

in God moet uw vertrouwen zijn.
Omwille van Hem zijn we uitgevaren,
1192 Hij zal ons wel bewaren,
alles gaat naar Zijn gebod,
en Hij is de almachtige God.
En ook Maria, de goede,
1196 moge ons hier behoeden
tegen al wat kwaad wil, wat het zij:
dit vergunne ons Filius Dei!
Heel de hemelse armee
1200 helpe ons uit deze zee!
Zeg nu 'Amen!' altegader
en bid tot de hemelse Vader.'

18 De drijvende monnik

- Plotseling kwam er een zachte bries+
1204 en ze zagen een monnik in het verschiet,
die over zee kwam aangedreven.
Hij had blijkbaar een hard leven:
op een aardkluit moest hij drijven
1208 en waar kon die man toch blijven
als op zee een storm zou woeden,
tenzij God hem zou behoeden?
Hij vluchtte bij 't schip vandaan,
1212 maar Sint Brandaan sprak hem aan
om uit Gods naam iets te zeggen,
waarop de kluit stil ging liggen
alsof die het had verstaan.
1216 Toen was het Sinte Brandaan
die de man aldus toesprak:
'Lijdt u om. God dit ongemak
op deze wilde zee?
1220 Of maakt u dit alles mee
om een misdaad, door u begaan?
Dan kan het u beter vergaan:
ik heb de abtswijding ontvangen,
1224 ik kreeg de stola omgehangen.
Het was God die mij dit gaf,
dat mijn bijstand 's mensen straf
en zijn leed bekorten mag,
1228 altijd weer, jaar en dag.
Als u zoiets hebt gedaan,
neem ik u in genade aan.'
Toen zei de kluizenaar:
1232 'Ach, met mij had je toch maar
een schrale troost voor de kapelaan
die je verloren hebt, Brandaan,
bij het mooie paradijs.
1236 God heeft mij al mijn spijs
en wat ik nodig heb, sinds maar
een jaar minder dan honderd jaar
op deze zee gegeven.
1240 Bij Zijn genade moet ik leven
en mij gedragen naar Zijn leer.
Broeders als ik zijn er nog meer:
God Onze Vader is zo goed
1244 dat Zijn genade ons voedt
met het hemelse brood.
Hij hielp ons in onze nood
toen uw monnik wederkwam
1248 die de duivel u ontnam
omdat hij in die rijke hal
die teugel zo behendig stal.
In 't hoge klooster dat u zag,
1252 wachten mijn broeders op de oordeelsdag.

De ruigbehaarde koning, zeer alleen,
u zag hem zitten op zijn steen,
heeft u geholpen met zijn bede:
1256 aan zijn voorspraak dankt u mede
de terugkeer van uw kapelaan.’
Toen zei Sinte Brandaan:
‘Ach, om Gods eer,
1260 vertel mij nog wat meer
van uw broeders, hoe ze leven,
wat hen daarheen heeft gedreven.
Hun levenswijze is zo vroom
1264 dat Gods rijk hun toe zal komen.’
Toen sprak die heer tot hem,
deemoedig en met zachte stem:
‘Er was een stad, ‘t was Vaserijn,
1268 dat is waar wij geboren zijn.
In een land lag deze stad
waar men aan God geen boodschap had,
en leefde in zo grote zonden
1272 dat alles tenslotte is verzonken,
heel dat land zo rijk en groot.
Geen booswicht daar ontkwam de dood,
1276 behalve wie God op die rots
een onderkomen heeft gegeven:
onze broeders, die daar leven.
En daar voedt ze Gods almacht,
1280 die mij hierheen heeft gebracht:
de kracht van Onze Lieve Heer.
Van onze broeders zijn er meer
die net als ik op zee verblijven
1284 en op een aardkluit moeten drijven
boven de diepe, donkere gronden.
Het kwam alles door mijn zonden,
dat wij zo werden gescheiden
1288 en ik eenzaam voort moet reizen.
Toen dat hele land verdronk
en menige stad verzonk
gelijk Sodom en Gomorre,*
1292 die grote sterke borchten -
scheurde de aardkorst vaneen
en al het groene land verdween,
alle leven ging eruit.
1296 Ik hou me vast aan deze kluit
tot aan mijn uiterste einde.

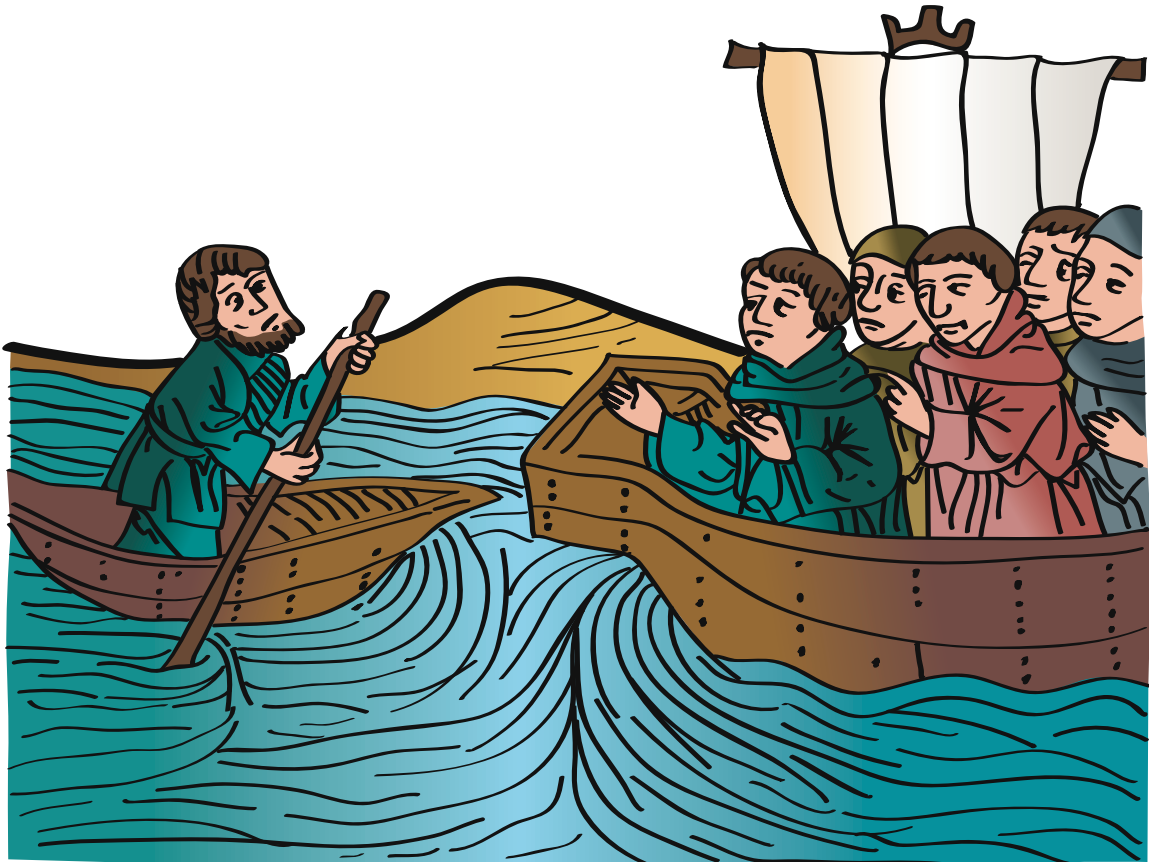
Moge God dan, met ons zijnde,
ons met het hemelrijk vereren.
1300 U moet noordwaarts keren
en zult bij een groot wonder komen.’
Een felle storm is opgestoken:
zonder vaarwel moesten ze scheiden
1304 en elk moest gaan waar God hem leidde.

* Sodom en Gomorra waren twee zondige steden die door God met de ondergang gestraft werden (beschreven in Genesis 19).

19 Judas

Het schip legde in korte wijl
een afstand af van menige mijl.
Het kwam door een orkaan:
1308 een felle storm die tekeer bleef gaan
en het schip met razende gang
voortjoeg, menige dagreis lang.
Daar bezuurde hij het zeer
1312 dat hij het boek die keer
liet verbranden in het vuur.
Dat bekocht hij wel duur,
toen het schip in snelle gang
1316 meer dan duizend mijl lang
stuurloos over de golven vloog.
Zonder de genade van omhoog
had hij het niet kunnen overleven.
1320 Zo voer hij voort, naar wij lezen.
Toen zag Sinte Brandaan+
in de verte een naakte man.
Totaal behaard zat die alleen
1324 op een gloeiend hete steen.
Grote kwelling moest hij lijden:
vrieskou kwam aan de ene zijde

door zijn vlees en botten heen,
1328 aan de andere kant liet de steen
hem de vuurgloed pijnlijk merken,
en zo kreeg hij loon naar werken.
Vlak voor hem wapperde een doek
1332 die nog heel wat voor hem kon doen.
Die sloeg de hitte daarvandaan
die hij altijd moest doorstaan,
net als de kou aan de andere zijde,
1336 in zijn menigvuldig lijden.
't Was 's zondags dat hij dit verdroeg,
hij was daarmee nog blij genoeg,
't was hem of hij vrijaf had,
1340 of dat hij aan een feestmaal zat.
Maar heel vroeg elke maandagmorgen
raakte hij diep in de zorgen,
want de duivel en zijn gezellen
1344 voerden hem dan weer ter helle.
Toen de monniken zo dicht bij hem
kwamen
dat ze zijn straf goed zagen,
kregen ze erg met hem te doen.

- 1348 Brandaan vroeg de arme man toen,
van wie hij kwam en van waar.
Toen sprak de zondaar:
'Ik ben de arme Judas.*
- 1352 Dat ik zo trouweloos was
dat ik uit eigen wil verkocht
wie mij schiep en het leven schonk,
dat heeft mijn bestaan verwoest.
- 1356 Toen het mij berouwen moest,
toen kwam de lepe duivel
en in mij zaaide hij twijfel,
ried me aan me te verhangen
- 1360 in plaats van boete te ontvangen.
Aldus heb ik voor de dood gekozen
en moet deze kwellingen nu gedogen.
Had ik genade begeerd, vol berouw,
- 1364 God is immers zo getrouw,
dan was het me goed vergaan:
God had met mij gedaan.
als met de jood, die Hij ontving,
- 1368 die Hem, toen Hij aan 't kruishout hing,
in Zijn hart stak met een speer.
Nog meer genade schonk de Heer:
ook de rover werd verschoond,
- 1372 want die had berouw getoond
toen hij aan het kruishout hing
en de bittere dood ontving.
Zo was het ook mij terstond gebeurd
- 1376 als ik mijn zonde had betreurd.
Voor mij zal er nooit uitkomst dagen.
Nu kan ik alles nog wel verdragen,
tot overmorgen bij dageraad
- 1380 het martelen weer beginnen gaat.
Al het goeds dat men mij gaf,
pakt men mij dan weer af.
Want, heer, 't is om de zondag
- 1384 dat ik deze verlichting genieten mag.
Was het zo op alle dagen,
dan zou ik me niet beklagen.
'k Heb het wel niet bijzonder goed,
- 1388 maar wat veel meer pijn doet,
dat is de grondeloze hel:
het voortdurende gekwel
en het branden, eeuwig door,
- 1392 het krijsen van het duivelenkoor,
dat maakt mijn ellende groot.
Ach, o heer, was ik maar dood,
of als ik nog maar dood kon gaan,
- 1396 dan zou ik niet ten onder gaan
in zoveel smart en spijt,
in deze eeuwigheid
van bitter lijden en berouw.
- 1400 Daarom zijn deze kou
zowel als deze hitte
terwijl ik hier moet zitten
zo vreselijk nog niet.
- 1404 In de hel komt het daglicht niet,
daar moet het altijd donker zijn,
daar is eeuwig, eeuwig pijn.
Op een boos uur zijn zij geboren
- 1408 die bij de verdoemden horen.
Zo'n hitte moet ik daar gedogen,
eer je knipperde met je ogen
was daarin een berg van staal
- 1412 weggesmolten. Helemaal.
Mocht ik hier blijven, nog enige tijd,
dan voelde ik me al bevrijd.
Meer pijn doen mij de zorgen
- 1416 voor de dag van overmorgen,
dan wat ik hier moet ondergaan.'
- Toen sprak Sinte Brandaan:
'Als iemand voor u bad,
1420 denkt u dat God genade had?'
'Nee,' zei Judas, de arme,
'want ik had met God geen erbarmen.
Kans op hulp, die is er niet.
- 1424 Maar het doekje dat u vóór mij ziet,
dat daar wappert in de wind,
daar ben ik zo blij mee als een kind,
want het helpt me zeer.
- 1428 Toch ontstal ik 't Onze Heer,
toen ik Zijn volgeling nog was.
Nu komt het me goed van pas
bij dit vuur, zo gloeiend heet.
- 1432 Omdat de diefstal me al gauw speet,
gaf ik toen het doekje maar
aan een arme Godsdienaar,
die sindsdien om deze reden
- 1436 steeds maar voor me heeft gebeden.
Het doekje helpt me op dit uur

- tegen dit verzengende vuur.
Al komt er niet zoveel goeds uit voort
- 1440 als wanneer het mij had toebehoord,
toch helpt het mij, o heer,
zonder twijfel heel wat meer
tegen deze hete. brand,
- 1444 omdat ik het gaf met eigen hand,
dan wat de mensen die nu leven
aan offers voor me zouden geven,
al was het al het aardse bezit.
- 1448 Dit is zo waar als ik hier zit.
Zozeer helpt het goed
dat de mens zelf nog doet,
en wat hij uit zichzelf geeft,
- 1452 zolang hij leeft.
Wat men daarna doet in zijn naam,
daar heeft hij vaak maar weinig aan.
Wat men na iemands leven doet,
- 1456 daarmee lukt het vaak niet goed
om hen te helpen, die niet geven,
om Gods wil, als ze nog leven.’
Judas sprak daarna niet meer,
- 1460 maar jammerde en weende zeer.
De maandag kwam. Bij de dageraad
wist hij zich in zijn smart geen raad,
ja, zijn ellende was zo groot,
- 1464 dat het bloed hem uit de ogen schoot.
Grote kwelling wachtte hem,
huilend zei hij, met doffe stem:
‘Wee mij, onzalige, die ‘t berouwt
- 1468 dat hij ooit het levenslicht heeft
aanschouwd...
De toekomst die mij is bereid,
die scheldt niemand me meer kwijt,
want ik heb het ernaar gemaakt.’
- 1472 Toen liet Sinte Brandaan
zijn relieken ophalen
en op het dek uitstallen
dat als de duivels kwamen
- 1476 en de relieken daar zagen,
dit hen wel af zou schrikken.
Hij zag aan Judas’ blikken
en angstige gebaren
- 1480 dat ze in aantocht waren.
Het duivelsleger, met groot gerucht,
- maakte dat de zee en de lucht
hevig in brand leken te staan.
- 1484 ‘Daarheen zou ik zijn gegaan,’
zei de verzengde teugeldief,
die het van angst zowat bestierf.
Ze vlogen vlak over het dek
- 1488 en daar spoten uit hun bek
pek en vlammen, zo onguur,
en een zwavelachtig vuur,
dat kookte en vonken braakte.
- 1492 Waar het de zee maar raakte,
brandde het water als stro.
Judas wilden ze zo
meevoeren ter helle
- 1496 om hem daar te kwellen.
Brandaan gebod de duivelse schare
Judas nog een tijdje te sparen,
hem nog even niets te doen.
- 1500 De Here God bad hij toen
dat Judas nog één nacht lang
verschoond bleef van de droeve gang
naar de hel met al zijn zeer,
- 1504 dat bad hij Onze Heer.
Wenend hield hij zo lang aan
dat God het hem heeft toegestaan.
De duivels schreeuwden overluid,
- 1508 ze bliezen en hinnikten het uit
omdat ze hun prooi kwijt waren.
In geweldig grote scharen.
keerden ze terug naar de hel.
- 1512 Maar ze dreigden nog wel
dat ze hem erger kwellen zouden
dan als ze hem hadden mogen behouden.
En Brandaan, op volle zee,
- 1516 had het daar heel moeilijk mee.
Ze kwamen de volgende morgen vroeg
terug met duivels genoeg
om Judas overstuur te maken.
- 1520 Allen hadden ze haken,
gloeiend, en met punten die sneden,
waar ze hem veel pijn mee deden
toen ze die in hem sloegen
- 1524 terwijl ze hem. wegdroegen,
tot zijn schande, met steen en al,
en zijn botten kneusden, overal.

Toen ze hem hadden opgenomen
1528 en een eindweegs waren gekomen,
namen ze vol leedvermaak
met hun gekrijs op Brandaan wraak:
'We zullen hem veel erger kwellen
1532 dan eerst, dat kan ik je wèl vertellen!'
Toen zei Sinte Brandaan:
'Het zal anders gaan.
Niet meer te lijden krijgt hij
1536 vanwege die ene nacht bij mij.
Hoe jullie op mij ook schelden,
hij zal het niet ontgelden.
Ik heb aan u geen boodschap meer,
1540 bij God Onze Schepper en Heer.'
En met woorden van veel gezag
gebood hij toen dat slag
van godvergeten rebellen
1544 Judas niet méér te kwellen
dan ze tevoren hadden gedaan.
En toen zijn ze weggegaan,
met Judas vertrok de bende
1548 en hij jammerde in zijn ellende.
Toen beval de goede Brandaan
de arme ziel achterna te gaan
zo ver ze konden over zee,
1552 maar de duivels voerden hem mee
en gingen er razendsnel vandoor.
Een rook uit zee, gruwelijk en goor,
kolkte daar toen op Brandaan af:
1556 zo vreselijk was Judas' straf.

20 De brandende vogels

Toen voer de goede Sint Brandaan
met Gods zegen daarvandaan
langs het rookgordijn,
1560 naar waar een rots bleek te zijn.
Ze zagen wat brandende vogels leken
uit de berg zich een uitweg breken,
in veel talen klonk hun geluid,
1564 maar ze brachten niets anders uit
dan 'o wee' en 'ach' en 'wee'.
Een grondeloze zee
sloeg daar tegen de westkust aan,
1568 zodat men die daarvandaan
vele mijlen ver kon horen.
Met dat geluid nog in hun oren
zagen ze hoe van een berg uitschoot
1572 een vlam, zo gruwelijk groot
dat er vonken uitvlogen
ter grootte van een oven
en kolen als masten zo groot.
1576 Daar was gemartel en bittere nood.
Uit die berg kwam een water stromen

zoals niemand ooit heeft waargenomen:
pikzwart en draaiend als een wiel.
1580 Van de andere kant nu, viel
een water daaruit, en een wind daarbij
die zo koud waren allebei,
dat niets ooit kouder was op aard.
1584 Daar hadden ze een moeilijke vaart:
aan de ene kant zo heet en benauwd,
aan de andere kant was het zo koud
dat ze zagen hoe het vaak gebeurde
1588 dat de schors van de bomen scheurde.
Toen gelastte Sinte Brandaan
allen aan de riemen te gaan,
monnik zo goed als schepeling:
1592 geen die er niet aan 't roeien ging.
Treuzelen wilde niemand nog.
En van dat oord, waarheen ze toch
binnen één dag gekomen waren,
1596 duurde de terugtocht twee volle jaren.

21 Een wonderland

- Toen ze tenslotte, doodvermoeid,
steeds verder weg waren geroeid
van de kwellingen van de hel,
1600 toen bereikten ze al snel
de schitterendste landouwen
die mensen kunnen aanschouwen.
Zoiets zag iemand zelden:
1604 daar groeiden op de velden
zowel koren als vruchten, en wijn
en alle gewassen die er maar zijn,
het land bewerken hoefde daar niet,
1608 waar niets te wensen overliet.
Vis was er genoeg,
die zich door het water sloeg,
en vlees, tam en wild,
1612 en alles wat je maar wilt.
Deze streek was in elk seizoen
altijd even groen.
Zij heet Multum Bona Terre
1616 en ligt enorm veel verder
dan enig land, ooit door mensen gevonden.
Had God hen daar niet heen gezonden
en het schip daarheen gedreven,
1620 't was ons onbekend gebleven.
Toen de reizigers met Brandaan
daar aan land waren gegaan,
toen verging groot en klein
1624 alle moeheid, alle pijn
door al wat zij van alle kant
aan zoetheid smaakten in dat land.
Toen Brandaan en zijn schepelingen
1628 dit wonderschone land ingingen,
zagen ze een berg, zo hoog,
dat hem nooit een menselijk oog
tot het eind toe kon bekijken.
1632 En daar moest het hun wel lijken
dat de wolken daarop zweefden,
en geen schepsel dat ooit leefde,
kwam zonder vleugels bij de top.
1636 Behoedzaam, een heel steil pad op,
was het dat ze hun tocht aanvingen
en naar boven gingen.
Op de berg was het wonderschoon,
1640 hij heette Mons Syone,*
en daartegen sloeg de vloed.
- Op de berg leek alles goed.
Toen ze de berg op zijn gegaan,
1644 zagen ze op de helling staan
een burcht, zo mooi en rijk,
nooit zag men zijns gelijk.
Daar zagen ze vreselijke draken
1648 met opengesperde kaken.
Die braakten uur na uur
uit hun muilen rook en vuur.
Ze bewaakten de poorten daar,
1652 maar met Gods woord zowaar
beval hun Sinte Brandaan
zijn mannen binnen te laten gaan,
zonder verder oponthoud.
1656 Naar het boek ons toevertrouwt,
waren alle muren van kristal.
Stenen letters zonder tal
zagen ze in de wanden prijken
1660 zover het oog kon reiken.
Daar waren ook gegoten,
aan een meesterbrein ontsproten,
van koper en brons allebei,
1664 dieren, menigerlei,
in de ringmuur daar rondom,
sommige rechtop, sommige krom.
Wie voor 't eerst ze ging bekijken,
1668 zou zowat van schrik bezwijken,
want ze stonden te gebaren
of ze echt springlevend waren.
Werkelijk ieder dier
1672 waar ik ooit van hoorde, stond wel hier.
Leeuwen, tijgers en ook panters
en nog vele, vele andere:
eenhoorns en luipaarden,
1676 alle diersoorten van heel de aarde,
olifanten, herten, hinden,
men kon ze allemaal daar vinden.
Ook zag men in allerlei vormen
1680 salamanders, draken en wormen.
Midden door de burcht heen vloot
een rivier, geweldig groot,
die de dieren rond liet gaan
1684 zonder dat er een stil ging staan.
Ze zagen zonneklaar,
toen ze daar gekomen waren,

* De berg Sion, bij Jeruzalem, wordt door de profeten gezien als de hoogste berg, de berg van God, en het middelpunt van het komende rijk Gods (Jesaja 2, Micha 4).

- dat de beelden soms sprongen
 1688 en riepen en ook zongen,
 alsof ze daar weg wouden
 en de muur uitkomen zouden.
 Daar zag men de vreemdste zaken
 1692 en soorten dieren, zoals draken,
 half harig en half bloot,
 zo zag niemand het ooit.
 Ook vond men daaronder
 1696 menig in brons gegoten wonder:
 een leeuw met wijd open kaken,
 geen dier werd ooit geschapen
 of het stond daar wel bij.
 1700 Ook vissen menigerlei
 zwommen van daar naar hier.
 En hoor nu! De rivier
 liet herten en liet hinden
 1704 vluchten voor hazewinden.
 Wilde zwijnen zag men gaan
 met de jager achter ze aan
 die zijn jachthoorn liet schallen,
 1708 ja, zoveel honderdtallen
 wonderen waren er te genieten,
 dat woorden te kort moeten schieten.
 In de muren een komen en gaan
 1712 van paarden met sjabracken aan,
 die draafden in een wijde kring.
 Een keur van ridders ging
 daarnaast, alsof ze leefden.
 1716 Kleurige vanen beefden.
 Voorts kon men daar aanschouwen
 een menigte van vrouwen.
 Op hun hoorns bliezen de wachters.
 1720 Wie niet beter wisten, dachten
 dat alles levend was, aldaar.
 Maar ik zeg u voorwaar,
 in de burchtzaal en de bijgebouwen:
 1724 was nog veel meer moois te aanschouwen:
 daar verspreidden de tinnen
 hun licht zowel buiten als binnen
 wel even ver als de morgenster
 1728 als ze oprijst van heel ver.
 Zesduizend torens ofwel meer
 verhieven zich hoog boven de muur,
 terwijl een felle schittering
 1732 om burcht en torens en muren hing,
 als van ijzer in een hete gloed.
 Alles was daar in overvloed,
 men wist van geen armoede of ongemak,
 1736 omdat het daar aan niets ontbrak.
 Kostbare kussens zagen zij
 en vliegennetten van fijne zij,
 hangend als een mooie sjaal.
 1740 boven de bedden in de zaal.
 De vloer van de zaal, die was
 helemaal van sneeuwwit glas,
 daar schemerden gouden vlekken
 doorheen.
 1744 Maar over de zaal zwijg ik nu meteen.
 Naar het mooie binnenhof gegaan,
 zagen ze daar ceders staan
 en andere bomen, zo dicht opeen,
 1748 dat de zon er nauwelijks doorheen
 kon schijnen tot op de grond
 en dat niets er nat worden kon.
 Allen hebben dit in zich opgenomen.
 1752 Daar onder de cederbomen
 was het veld wonderschoon
 en op alle plaatsen groen.
 Daar hing menig gouden vat.
 1756 Geen mens heeft ooit een huis gehad,
 versierd met zoveel dure dingen.
 Men kon de vogels horen zingen
 in elk seizoen, op elke tijd,
 1760 in deze burcht, zo ruim en wijd.
 't Paleis dat in het midden stond:
 ik denk dat men er nooit een vond
 dat versierd was met zovele
 1764 gemmen en kostbare juwelen,
 met zo menige dure steen,
 fraai gezet in elpenbeen.
 De vloer was van saffier en glas.
 1768 Ik meen dat er nooit iets mooiers was
 of ooit nog gemaakt wordt op de aarde,
 van een nog grotere waarde
 of kunstiger makelij,
 1772 neem dat maar aan van mij.
 Gegoten was het van brons
 en nooit zag men bij ons
 een zo vakkundig werk

- 1776 of zo stevig of zo sterk
als daar op die dag
Sinte Brandaan zag.
De monniken keken hun ogen uit
- 1780 naar de wonderen, menigvoud.
In de burcht ontsprongen
kostelijke stromen, daar zongen
molens, als hadden ze tongen,
- 1784 met tonen, die weerklonken,
in berg en dal
in de omgeving, overal.
Het boek zegt ons dat
- 1788 daar in het koele nat
vele vissen speelden.
Men zag slechts overvloed en weelde,
waar men vrij mee om kon gaan,
- 1792 dat schrijft ons Sinte Brandaan.
Toen zei de verzengde kapelaan:
‘We kunnen hier beter maar vandaan,
voor ons nieuwe ellende wacht.
- 1796 Ik heb bij mijzelf overdacht:
het is zonder meester niet,
al ‘t wonderbaarlijks dat je hier ziet.
Treffen die lieden ons hier aan,
- 1800 hoe komen we heelhuids hiervandaan?
Ik vrees dat het ons slecht vergaat,
ze doen ons misschien zoveel kwaad
dat we liever nooit geboren waren.
- 1804 Dit werd gemaakt, durf ik te verklaren,
door een wonderlijk soort wezens
die God in het minst niet vrezen.
Ze hebben een hele vreemde moraal,
- 1808 als ze willen, worden ze ons fataal,
net als die eigenaardige mannen
die ons een valstrik wilden spannen
bij die berg in vuur en vlam.’
- 1812 Toen smeekte de stuurman
Sinte Brandaan en de heren
naar het schip terug te keren.
Toen ze aan boord waren gegaan,
- 1816 kwamen daar opeens lieden aan
die wonderlijk van uiterlijk waren,
zoals het boek ons zal verklaren.
Ze hadden wolfstanden
- 1820 en ze heetten Walseranden.
- Ze konden het schip net niet meer bereiken
en stonden daarom woedend te kijken.
Elk had het hoofd als van een zwijn,
1824 ze konden niet vreemder zijn.
Handen van mensen en poten van honden.
Ze schreeuwden aanhoudend en
opgewonden.
Een mensenromp en de hals van een kraan
1828 en harige voeten om op te staan.
Geheel van zijde was hun gewaad.
Ze hielden hun grote bogen paraat
met de pijlen erin gezet,
1832 goed geslepen en gewet.
Ze hadden lange baarden
en ze rochelden vervaarlijk,
op de wijze van wilde beren.
- 1836 Ze konden het slecht verteren
dat Sint Brandaan hun was ontkomen:
dat hebben ze hoog opgenomen.
Toen sprak Sinte Brandaan:
1840 ‘Laat het schip zachtjes gaan
en met het tij meedrijven
om buiten schot te blijven
als dat griezelvolk aan gaat leggen.
- 1844 Ik ben benieuwd wat ze zeggen,
of ze van God hebben vernomen:
dat wil ik te weten komen.’
Op de steven ging hij staan
1848 en beval de monsters daarvandaan
bij God en wat Hij schiep
en in het leven riep
en wat Hij openbaarde
- 1852 in de hemel zowel als op aarde,
dat ze niet gingen schieten,
maar hen in leven lieten
om met elkaar te praten.
- 1856 Ze legden heel gelaten
hun bogen op de grond
en hielden meteen hun mond.
Toen vroeg hun Sinte Brandaan:
1860 ‘Kent u God? Doe mij dit verstaan.’
Toen sprak er een uit die schare:
‘Brandaan, jij bent gevaren
langs wonderen, alom verspreid.
- 1864 Nu heeft God je naar hier geleid,

- die jij meer dan ons bemint.
Maar hoe goed je Hem ook kent,
wij kenden Hem eerder, besef dat.
- 1868 En hoe Hij op Zijn troon zat,
dat aanschouwden wij allen,
voor Lucifer was gevallen.**
Toen sprak Sinte Brandaan:
- 1872 ‘Was het mij maar toegestaan,
dan ontkende ik, wat jullie zeggen.
Een wijs man heeft eens vast laten leggen
dat zelfs geen engel durft staande houden
- 1876 dat hij ooit God aanschouwde
en Hem zag in Zijn gelaat.
Wat jij beweert, is gekkenpraat.
Dus zeg ik je kort en goed
- 1880 dat je me niet misleiden moet
met verzinsels van dit soort.
Leugenachtig is je woord,
onbetrouwbaar en onwaar.
- 1884 God is namelijk onzichtbaar.
Je woorden zijn zelfbedrog.
Wat verbeeld je je dan toch?
Nooit zagen ogen Zijn gezicht,
- 1888 God is zo stralend licht.
Waar zijn jullie heen gevlogen
dat je met je varkensogen
God aanschouwde, zo verheven
- 1892 dat geen engel ‘t mag beleven
in Zijn aangezicht te zien?
Mag ik weten waar, misschien?
Toen Hij op aarde was als Zoon,
- 1896 droeg Hij in de hemel een koningskroon.
Hier was Hij Zoon, daar was Hij Vader.
Toch was Hij daar altgeder
Vader, Zoon en Heilige Geest.
- 1900 Enige en Hoogste is Hij altijd geweest.
Je hebt niet goed nagedacht
over God en Zijn almacht:
in de hoogste hemel, de diepste afgronden,
- 1904 ja, in de hel zelfs wordt gevonden
Gods macht in alles wat bestaat,
als men die daar zoeken gaat.
Aan jou is zijn gelaat bekend?
- 1908 Wie denk je wel dat je bent?
Toen sprak de wonderlijke geest:
- ‘Brandaan, wat jij niet zeker weet,
daar wil je ook niet op vertrouwen.
- 1912 Dat zal je nog berouwen
en je nog heel wat schade brengen.
Het boek liet jij in drift verzengen
waar de waarheid in geschreven stond,
- 1916 zoals je nadien wel ondervond!
Nu zag je met je eigen ogen
wat je niet wilde geloven.
Daarom doen zij wijs en goed
- 1920 en leven met een vroom gemoed,
die in Gods woorden geloven
zonder te zien met eigen ogen.
Beschrijft ons immers niet Sint Jan
- 1924 hoe Thomas, de heilige man,
door ongeloof werd gekweld?
Al had God het hem voorspeld,
toen ‘t verhaal hem werd gedaan
- 1928 dat God echt was opgestaan,
wilde hij het niet geloven
tenzij hij ‘t zag met eigen ogen
dat God echt verrezen was,
- 1932 en dan nog geloofde hij het pas
als hij de wonden mocht voelen bij Hem.
Toen hoorde hij Gods stem:
“Kom, Thomas, betast mijn wonden dan.
- 1936 Wees van nu af een gelovig man.”
Toen zei de twijfelaar:
“Nu geloof ik het voorwaar,
dat U bent verrezen, Heer.”
- 1940 “Zalig ben je des te meer,”
zo sprak Christus hem toen aan,
“nu je weer gelooft, voortaan.
Maar wel zalig toch zijn zij
- 1944 die van ver noch van dichtbij
mij zagen, en toch geloven aan mij.”
Brandaan, nu bedenk daarbij
hoezeer Christus hem liefheeft
- 1948 die oprecht gelovend leeft.’
Toen zei nog de zwijnesnuit:
‘Brandaan, nu leg ik je alles uit,
hoe wij God kwamen zo nabij.
- 1952 Zijn aangezicht zagen wij.
Dat was, toen Lucifer heeft gedacht,
in zijn hoogmoed, dat hij met zijn macht

** Lucifer was de aanvoerder van de engelen die in opstand kwamen tegen God, en die daar door duivels werden. Lucifers val wordt verbeeld in de bijbel (Apokalyps 12: 7-9)

naar een hogere plaats kon streven
 1956 dan zijn bestemming hem had gegeven.
 Dat was ons lief noch leed.
 Engelen waren wij, zo stralend, God weet,
 dat wij Hem daar zagen, zonneklaar,
 1960 dat zeg ik u voorwaar.
 Maar toen Lucifer is gevallen,
 gold zijn ondergang ons allen.
 God nam ons terstond onder handen,
 1964 Hij vond ons, Walseranden,
 behept met een verzwijnd gemoed,
 omdat een zwijn niets deugdzaams doet
 en de kwalijke neiging heeft
 1968 dat het maar 't liefst in de smurrie leeft.
 In al wat vies is en onrein
 voelt het zich minstens net zo fijn
 als in reinheid en zuiverheid.
 1972 Wij verzwijnden, dat is een feit,
 wij handelden al net zo gek.

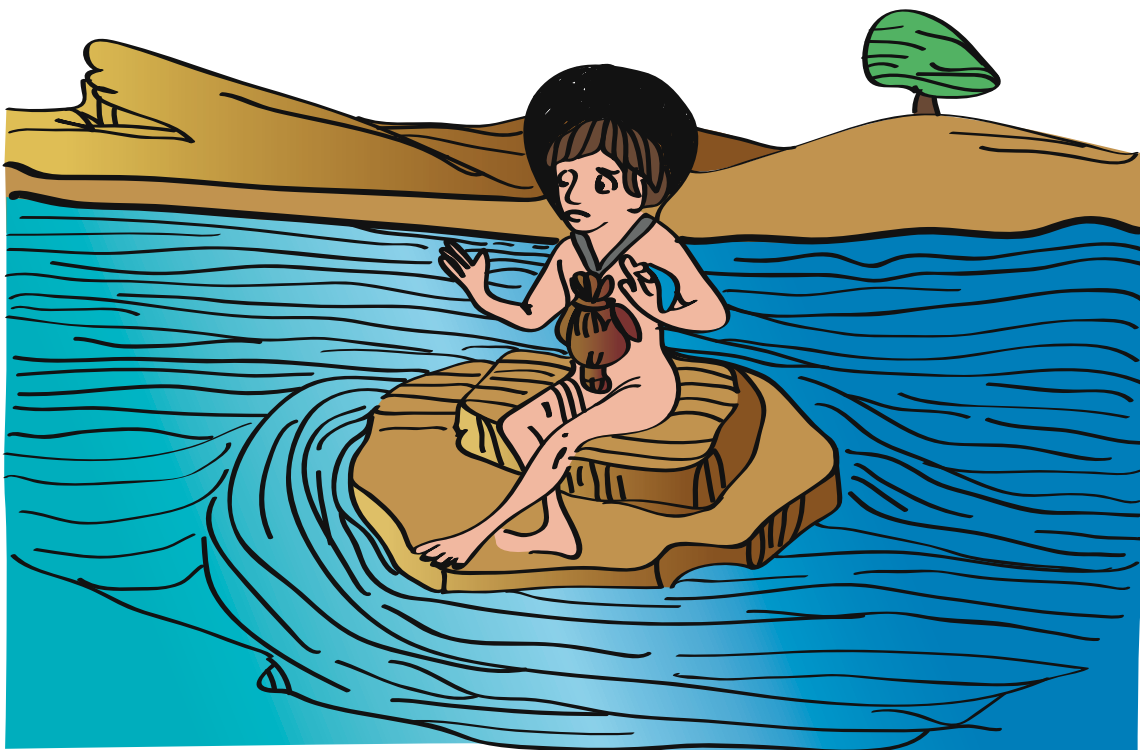
Vandaar nu onze zwijnebek.
 Voor de helft behaard zoals een hond,
 1976 zijn wij het raarste dat ooit bestond,
 en dat heeft ook een goede reden,
 omdat wij als de honden deden
 bij de opstand in het hemelrijk:
 1980 een hond geeft van geen waaksheid blijk
 en doet geen vreemde kwaad, die weet
 hoe die hond heet.
 De hond staat er dan zwijgend bij,
 1984 hoe lief zijn meester hem ook zij,
 wanneer die aangevallen wordt.
 Daarom gaf ons God
 als zoengeschenk dit goede land.
 1988 Wij waren immers geen kwaad van plan.
 Wij bleven afzijdig, stonden stil
 en daarom gewerd ons door Gods wil
 veel goeds. Bespaard werd ons de hel
 1992 en we ontlopen 't wrede spel

- van Lucifer en zijn gezellen
die aldaar de zielen kwellen.
We stellen nederig onze hoop
- 1996 op God die in de hemel woont.’
Toen zei Sinte Brandaan:
‘Wij waren in uw burcht gegaan
en zagen rijkdom daar en pracht
- 2000 en veel dat kunstig was bedacht.
Van alles was daar genoeg.
Wie dat heeft samengevoegd,
was wijs en heeft goed nagedacht.
- 2004 God heeft ons met Zijn kracht
weer zo goed weggeleid van daar,
dat ik met een gerust hart verklaar
dat wij daar niets wegnamen
- 2008 waarvoor we ons moesten schamen
of waar narigheid van kon komen.
Wij hebben u niets afgenomen.
Was dat wèl zo, God weet
- 2012 dat mij dat dan danig speet.
Had ook God met Zijn kracht,
die ons hier heeft gebracht,
de draken niet gebonden,
- 2016 ze hadden ons verslonden
toen wij de poort zijn ingegaan.
Nu vraag ik me af, dus geef mij te verstaan,
waarheen had u zich begeven
- 2020 toen wij in uw burcht verbleven?’
Toen zei een Walserand:
‘Wij waren in een ander land.
Zestig legerscharen trokken hiervandaan
- 2024 om dwars door een dicht woud te gaan
naar het land van de draken.
Met heel wat lastige zaken
hebben wij daar kennis gemaakt,
- 2032 we waren bijna gevangen geraakt.
Ze kwamen allang onze vrede verstoren,
honend stalen ze ons koren.
Echt waar, alleen om ons te wreken
- 2032 zijn wij in hun land neergestreken
en raakten met hen in gevecht
waar we ze hadden opgezocht.
Ons leger was heel machtig,
- 2036 maar zij hadden een krachtig,
welbemand verweer daartegen:
- alle wallen en wegen
waren door hen bezet.
- 2040 Zij waren nooit meer zo ontzet,
zo woedend en op wraak verzot,
sinds het uur dat de goede God
hen aan de wanhoop had prijsgegeven,
- 2044 daar ze onder de duivel moesten leven.
En ‘t vervolg, dat hoort u, heren,
als u met ons terug wilt keren
naar onze burcht, die allen prijzen.
- 2048 Daar willen wij u eer bewijzen.’
‘Dat doen we niet! We willen varen
waar God ons moge bewaren,’
sprak de goede Sint Brandaan,
- 2052 ‘moge God ook u bijstaan.’
Toen Brandaan afscheid nam,
het boek zegt dat hij toen kwam,
op de elfde morgen,
- 2056 in de grootste zorgen.
De wezens riepen allemaal,
natuurlijk in hun eigen taal,
de heilige Brandaan,
- 2060 Gods dienaar, aan
en boden schatten en spijzen.
Toen sprak Gods wijze:
‘Uw schatten en uw eten,
- 2064 daar willen wij niets van weten,
die nemen we niet aan.’

22 De zeemeter

- Toen liet hij het schip gaan
en is van dat land vandaan
2068 meteen de zee weer opgegaan.
Toen trof Sinte Brandaan
een klein mannetje aan.
Het boek zegt ons, dat
2072 het ronddreef op een blad.
Daarop zat het ventje ruim:
hij was niet groter dan een duim.
Zijn linkerhandje hield hij om
2076 een kleine kom.
De griffel in zijn rechterhand
was van omvang navenantl
en heel druk had hij 't ermee:
2080 hij stak de griffel in de zee
en liet het druppen in die kom
met zijn kleine hand erom.
Als hij de kom daar vol mee kreeg,
2084 gooide hij die meteen weer leeg.
Zo mat hij almaar door en goot.
Hoor hier nu een wonder groot!
Toen vroeg hem Sinte Brandaan
2088 waarom dat moest worden gedaan.
De man zei: 'Ik meet deze zee,
daar vervul ik mijn bestemming mee,
met te zien of 't klaar zal zijn
2092 als de doemdag daar zal zijn.'
Toen zei de goede Sint Brandaan:
'Jong, daar komt nooit een einde aan!'
2096 Waarna het ventje op het blad
het volgende rake antwoord had:
'Net zo min als 't meten klaar is
als de dag des oordeels daar is,
net zo min lukt het jou en de jouwen
2100 alle wonderen te aanschouwen
die God schiep met eigen hand
in het water en op het land
en die jou nog verborgen zijn.
2104 Je geestelijke kinderen zijn
zonder vertroosting thuisgebleven
en bidden God, die vaak jouw leven
gered heeft, om door Zijn genade
2108 jou te behoeden voor leed en schade.
Gods engel sta je altijd bij
en ga nu verder, zonder mij.'
Op de elfde dag nadien,
2112 wil dit niet als leugen zien,
kregen ze na tertstijd, 's morgens vroeg,
weer iets gevaarlijks voor hun boeg.

23 De reuzenvis

- Opnieuw bracht hun de reis op zee
2116 zorgen en ellende mee
en hun angst was wel heel groot.
Ditmaal raakten ze in de nood
door een vis, heel angstaanjagend,
2120 die ze het schip naderen zagen
en die het verzwelgen wilde.
De bek waarmee hij zijn honger stilde,
was vele vadem's wijd.
2124 Noch eerder, noch ook na die tijd
waren ze zo vreselijk bang.
Hij zwom voor hen uit, drie dagen lang,
toen spande hij zich tot een boog
2128 of het moest zijn dat het boek loog,
de staart stak hij in de mond,
zo diep als hij maar kon,
zodat zijn lijf om 't schip heen ging.
2132 Veertien dagen voeren ze in die ring.
En als zich de vis bewoog,
schoot het schip zo ver omhoog
of het de wolken in zou gaan
2136 en stortte dan weer daarvandaan
als in een diepe afgrond.
Zo voeren ze dagen in het rond.
- Toen zijn ze in een sloep gegaan
2140 waarmee ze uit de ring vandaan
al roeiend land wilden bereiken.
Het monster deed hen vreselijk lijden.
Monnik en zeeman weenden zeer,
2144 maar Brandaan troostte hen alweer
en zei: 'Jullie hoeven niet te vrezen:
God heeft ons dikwijls voor dezen
wonderlijke dingen geopenbaard.
2148 Zijn we van deze vis gevrijwaard,
dan wordt de zee volkomen stil,
zoals elk van ons dat wil.'
Toen kwam er mooi weer.
2152 Het schip bewoog in 't geheel niet meer.
Vergeefs werd op een zuchtje wind gewacht
dat hun schip ook maar een stukje verder
bracht.
Vier uren lag het schip daar
2156 en de hitte drukte hen zwaar.
Toen kwam plotseling een windstoot,
waarop het schip wegschoot.
God verlostte hen terstond,
2160 want de vis zonk naar de grond.

24 De thuisreis

- Ze voeren een stukje voort,
toen kwamen ze bij een oord,
daar was het water zo onzwaar,
2164 van de zeebodem hoorden ze daar
klokken luiden en klingelen
en ook priesters zingen.
Paarden hinnikten daar,
2168 vogels riepen door elkaar,
hondengeblaf konden ze horen
en ergens een jachthoorn.
Een luid en vrolijk zingen
2172 en dansen ook, en springen
van vrouwen en mannen, allemaal
maakten ze een groot kabaal.
Toen ze dat hoorden daaronder,
2176 leek het hun een groot wonder
dat ze er zo vlakbij lagen
en er toch niets van zagen.
De heren, bij algemeen besluit,
2180 wierpen stenen om te peilen uit:
hoe diep was het water daar?
De stenen waren zwaar:
iedere steen vond
2184 al spoedig vaste grond.
Ze wierpen het anker erachter aan -
dat hadden ze beter maar niet gedaan:
meteen in zijn val
2188 werd het anker daarbeneden al
gegrepen en vastgemaakt.
Uur na uur verliep traag
en ze vroegen zich af, verwonderd,
2192 wie het vasthield daaronder.
De meesterstuurman zei toen:
'Ik weet niet wat ik 't beste kan doen,
want kap ik nu de tros,
2196 dan zijn we voor altijd los,
vinden we op geen zeebodem houvast
meer.
Help ons hieruit, o Heer,
om Uw Moeders lieve wil,
2200 of we liggen voor altijd stil
en moeten de reis onvoleindigd laten.
Ze streken het zeil, gelaten.
Toen vroeg Sinte Brandaan
2204 aan een kapelaan
- die Noë geheten was,
of er nog meer te schrijven was
over wonderen waarvan ze getuige waren,
2208 waarop Noë kon verklaren:
'k Heb er, vader, allang de brui aan
gegeven,
Goddank, het boek is volgeschreven.'
Toen zei Sinte Brandaan:
2212 'Dan wil ik dat wij van hier gaan
om het boek van wat wij zagen
aan Maria op te dragen.
Want wij varen terstond
2216 terug naar ons eigen land.
Onze pelgrimstocht is nu volbracht,
dat hoop ik, bij Gods almacht.'
Toen dit alles was gedaan,
2220 grepen ze het zeil weer aan,
hesen het heel hoog in de mast
en zetten de schoten strak.
De ankerkabel kaptten ze in twee
2224 en vrolijk voeren ze over zee
en ze bereikten al snel
hun land, gezond en wel.
Het boek, gedragen door Sinte Brandaan
2228 met een stoet monniken achter zich aan
werd als een kostbare vracht
naar het klooster gebracht.
Toen kwamen hun tegemoet
2232 veel kloosterlingen met vroom gemoed.
grote geleerden, èn simpele zielen,
die God evengoed bevielen
en ze ontvingen de heren
2236 met vreugde en met ere.
Brandaan heeft ter verering het boek
opgeheven
waarin de wonderen waren beschreven.
Een engel Gods daalde toen neer
2240 en bracht een boodschap van zijn Heer:
'Wees heel welkom, Brandaan.
Je reis is nu gedaan.
Je mag op aarde leven
2244 zolang je daarom blijft geven
en wil je niet langer, weet:
in de hemel staat je stoel gereed.'
Brandaan maakte zich voor alles klaar,

- 2248 een laatste mis zong hij daar
en toen dat was volbracht,
heeft hij niet langer gewacht
en stierf, de heilige heer.
- 2252 God bewees hem de eer
te zenden om zijn ziel
de engel Sint Michiel.
Met eer begroef men zijn lichaam,
2256 men bouwde een kerk in zijn naam
en in dat bouwwerk waren
negen mooie altaren,
die symboliseerden de negen jaar,
2260 dat zegt het boek voorwaar,
dat hij voer in ballingschap,
waarin hem God gezonden had.
Met nadruk geef ik nu de raad
2264 dat niemand ze minacht of versmaadt,
Brandaans avonturen
en wat hij daarbij moest verduren,
en dat niemand zegt of 't ervoor zal houden
- 2268 dat het leugens wezen zouden,
want het ligt beschreven in 't Latijn
in kloosters groot en klein
en op menige vrome plek op aard,
2272 waar 't met eerbied wordt bewaard.
Want God toonde hem in 't bijzonder
iets van Zijn verborgen wonderen.
Ook de *Spiegel* getuigt ervan.
2276 Elk kome met zijn zonden dan
naar Brandaan, Gods goede vriend,
die Hem altijd heeft gediend,
opdat Brandaan vanaf heden
2280 ons gedenke in zijn gebeden.
Moge hij dit niet vergeten!
Nu hij in de hemel is verheven,
moge Christus Onze Heer
2284 hem verhoren, om Zijn Lieve Moeders
eer.

AMEN AMEN

Pleidooi voor Brandaan

Een verkorte bewerking van de oorspronkelijke inleiding door prof. W.P. Gerritsen

Aan het begin van de Nederlandse letterkunde, toen elk boek nog een vrijwel onvervangbare bron van kennis was, staat dit verhaal dat begint met een boekverbranding.

De toedracht zou als volgt zijn geweest. Een Ierse abt, genaamd Brandaan, krijgt een boek in handen waarin allerlei merkwaardige natuurverschijnselen beschreven werden, zowel op de aarde als erboven en eronder. Brandaan las dat onder deze wereld nog een andere wereld zou bestaan, waar het nacht werd als hier de dag aanbrak. Toen hij las dat er vissen bestonden die een heel woud op hun rug droegen, protesteerde hij luidkeels: dit was niet te geloven. Maar het zou nog vreemder worden. De schrijver beweerde dat Judas, de verrader van Jezus, in de hel iedere zaterdagavond verlichting van zijn straf kreeg. Dàt weigerde Brandaan te geloven - tenzij hij het met zijn eigen ogen zou zien - en in een opwelling van woede over zoveel onwaarheid wierp hij het boek in het vuur en vervloekte de schrijver ervan.

De gevolgen waren groot. God dwong Brandaan om een zeereis van negen jaar te ondernemen om alles wat hij lezend niet geloofde, met eigen ogen te aanschouwen.

Het verhaal van zijn belevenissen werd verteld in een gedicht dat omstreeks het midden van de twaalfde eeuw is ontstaan, en dat in een Middelnederlandse versie in twee handschriften van rond 1400 is overgeleverd.

Een boekverbranding

Hoe moet je Brandaans daad beoordelen? Het verbranden van ketterse boeken kwam in de twaalfde eeuw (en daarna) wel vaker voor. De twaalfde eeuw was een tijd van grote veranderingen. De opbloei van de handel had in heel West-Europa de welvaart doen toenemen. Vooral onder de rijke aristocratie had dit geleid tot een nieuw levensgevoel, en een gretige belangstelling voor alles wat de wereld aan bijzonders te bieden had. De 12e-eeuwse elite voelde zich de erfgenaam van de oude Griekse beschaving. Maar van de grote Griekse geleerden uit de Oudheid had men alleen nog

de beroemde namen onthouden, zonder hun werken te kunnen lezen - de kennis van het Grieks was verloren gegaan. Alleen de taal van de Romeinen, het Latijn, was bewaard gebleven. In de Arabische wereld daarentegen had de Griekse erfenis de islamitische wetenschap tot grote bloei gebracht.

Pas rond de 12e eeuw overwonnen de christenen hun wantrouwen ten opzichte van de islamitische wetenschap. In Spanje en op Sicilië, waar de twee culturen elkaar ontmoetten, werden Arabische vertalingen van Griekse geschriften uit de Oudheid in het Latijn vertaald. En al snel was er vrijwel geen wetenschapsgebied dat zich aan de invloed van de herontdekte klassieke wetenschap kon onttrekken.

De grenzen van geloven en weten veranderden. Het resultaat was meer kennis maar ook meer onzekerheid en twijfel. Velen wisten niet meer wat te geloven. Spoorden die nieuwe opvattingen over de planeet Aarde wel met wat de bijbel leerde? Als de heidense geleerden gelijk hadden, waar moest een christen zich dan de plaats van de hemel denken? Hoe kon het zijn dat de ziel van een gestorven zondaar enerzijds puur geest was, en anderzijds lichamelijke pijnigingen moest ondergaan? De openingsscène van het verhaal tekent Brandaan als een twaalfde-eeuwer die met dit soort vragen worstelde.

Op reis

Brandaan moet op reis. Eerder, in de vroege middeleeuwen, was het beeld van de reis meestal verbonden met het idee van een ballingschap, een langdurig wèg-zijn van huis en haard, van verwanten en vrienden, om daardoor dichter bij God te komen. Dat idee veranderde in de 12e eeuw: een reis werd nu een tocht die nieuwe ervaringen opleverde, die individuele kwaliteiten op de proef stelde. De kruistochten, die in deze eeuw duizenden op de been brachten, zijn hiervan een voorbeeld. Net als de Arturroman, ook een creatie van de twaalfde eeuw, een

avonturentocht die de held zelfkennis verschaft en die hem in staat stelt zich een eervolle plaats in de gemeenschap te verwerven.

Maar Brandaans motief om op reis te gaan is anders. Hij gaat niet op zoek naar het avontuur, maar vertrekt omdat een engel hem daartoe namens God opdracht geeft. Zijn negen jaren op zee zijn een straf, een boetedoening voor zijn ongelovigheid. Later in het verhaal zal blijken dat zijn straf ook inhoudt dat hij het verbrande boek moet vervangen. Alles wat hij en zijn monniken onderweg meemaken en aanschouwen wordt zorgvuldig opgeschreven in een scheepsjournaal. Als dit boek vol is, is de boetedoening volbracht en kan de terugreis worden aanvaard. Na hun thuiskomst wordt het boek op het altaar van Maria gelegd.

Andere culturen

Moderne lezers zouden verwachten dat Brandaan op zijn verre reizen in contact zou komen met andere culturen en zich met gebarentaal verstaanbaar moest maken. Maar Brandaans schip loopt tijdens de negenjarige reis nooit havens binnen waar 'gewone' mensen wonen. Brandaan bezoekt geen steden of dorpen, hij ontmoet nergens mensen die tot niet-christelijke culturen behoren. De vreemdste wezens die hij leert kennen blijken dezelfde taal te spreken als hij, en zij vereren dezelfde God. De niet-christelijke wereld buiten Europa, van het bestaan waarvan twaalfde-eeuwers zich wel degelijk bewust waren, bestaat niet in dit verhaal. De wereld waarin Brandaans schip rondzeilt, is dan ook niet de wereld van de middeleeuwse geografen en evenmin die van de zeemansverhalen, al heeft zij met beide wel allerlei elementen gemeen. Dat de aarde een bolvorm had, stond al sinds de Oudheid vast. Er was, zo meende men, één, ruwweg cirkelvormige, landmassa, bestaande uit de continenten Europa, Azië en Afrika, die werd omspoeld door de Oceaan. Verspreid in de Oceaan lagen eilanden. Ook in de bijbel is sprake van één, de aarde omspoelende zee - een zee zonder overkant - waarin eilanden liggen. Voor een deel berustte de antieke geografie op sterke verhalen van zeelieden. Vaak is het onmogelijk vast te stellen of zich onder de fantasie een kern van waarheid verbergt. Zo deelt de Romeinse schrijver Plinius (23-79

na Chr.) mee, dat zich ergens in de Oceaan een gebied bevindt waar het zeewater in een stroperige substantie verandert. Een verklaring van dit bericht over de 'gestolde zee' heeft men gezocht in het verschijnsel ijsgang, waarbij het zee-oppervlak met grote en kleine ijsschollen overdekt is, maar men heeft ook gedacht aan de uitgestrekte wervelden in de Sargasso-zee. Het middeleeuwse volksgeloof in Noord- en West-Europa kent een overlevering omtrent een 'Leverzee', waarin schepen vastraken. Hoe deze middeleeuwse conceptie samenhangt met het antieke idee van een 'gestolde zee', is nog onduidelijk. Eveneens uit de Oudheid stamt het geloof dat zich elders in de Oceaan een onderzeese magneet bevindt die met ijzer beslagen schepen naar zich toe trekt. Beide overleveringen - de Leverzee en de onderzeese magneet - hebben hun sporen in de Brandaan achtergelaten.

Het paradijs

Ergens ter wereld - daarover waren alle middeleeuwse geleerden het eens - moest zich het aardse paradijs bevinden, de hof van Eden waaruit Adam en Eva waren verdreven. Na de zondeval zou de verrukkelijke tuin in stand zijn gebleven, afgeschermd door een hoge muur en ontoegankelijk voor gewone stervelingen. Over de plaats waar het aardse paradijs te vinden was liepen de meningen uiteen. De bijbel situeerde de hof van Eden 'ergens in het oosten' (Genesis 2:8). Volgens historische bronnen, aan de betrouwbaarheid waarvan niemand twijfelde, had Alexander de Grote op zijn tocht naar Indië het aardse paradijs aan de bovenloop van de Ganges aangetroffen en vergeefs getracht er binnen te komen. Maar er waren ook tradities die het aardse paradijs op een eiland in de Oceaan situeerden, ergens ver in het oosten of in het westen. Ook de Brandaan plaatst het aardse paradijs op een eiland.

Wat Brandaan en zijn tochtgenoten op dit eiland beleven is een twaalfde-eeuwse versie van de oude mythe. De vier paradijsrivieren waarvan de bijbel spreekt (Genesis 2:10-14) zijn omgevormd tot een fontein waaruit in vier stralen kostelijke vloeistoffen stromen: balsem, siroop, olijfolie en honingzeem. In een verrukkelijk landschap - het ideale landschap

zoals dat op talloze miniaturen is afgebeeld - verrijzen twee prachtige kastelen. In het ene kasteel vindt een soort herhaling van de zondeval plaats: de duivel verleidt een van Brandaans monniken tot het stelen van een kostbaar paardentuig. Het andere kasteel komt overeen met de gebruikelijke middeleeuwse voorstelling van het aardse paradijs met zijn traditionele elementen als de bovenaardse glans, de afwezigheid van dag-en-nacht en van de wisseling van jaargetijden, de hoge muren, de oude man in de poort (in wie de profeet Henoch te herkennen is) en de engel met het vlammende zwaard uit Genesis 3.

De hel

Is er één hel of zijn er meer? Zijn er plaatsen op aarde die als toegangen tot de hel dienen? Ook dit waren kwesties die middeleeuwers buitensporig interesseerden. Volgens de gangbare mening bevond de hel zich in een onderaardse ruimte. Vulkanen werden beschouwd als schoorstenen van en toegangen tot de hel. Maar ook op het aardoppervlak waren plaatsen waar de zielen van gestorven zondaars werden gefolterd. De Brandaan combineert verschillende voorstellingen. Tweemaal nadert het schip van de heilige een vuurspuwende berg. De eerste braakt een gloed uit waarin de zielen van corrupte bestuurders rondwervelen; de eruptie van de tweede vulkaan stoot een zwerm zielen in vogelgedaante naar buiten, terwijl zich uit de krater een kokendhete en een ijsskoude rivier naar beneden storten. Maar het gedicht beschrijft ook bovengrondse afdelingen van de hel. Aan het begin van zijn reis doet Brandaan een eiland aan waar de zielen van onrechtvaardige hofmeesters en schenkers de straf voor hun inhaligheid ondergaan: zij zijn gedoemd eeuwig naakt rond een meer te lopen zonder te mogen drinken. Tegen het einde van de tocht ontmoet Brandaan de ziel van Judas. Zittend op een gloeiende steen en blootgesteld aan hevige hitte en kou heeft hij tijdens het weekeinde - op aarde - een kort respijt van zijn doordeweekse, nog veel ondragelijkere kwellingen, tot de duivels hem weer komen halen.

Tijd voor berouw

Daarmee waren natuurlijk nog lang niet alle vragen met betrekking tot het hiernamaals beantwoord. Stel nu eens dat iemand berouw kreeg van zijn zonden, maar door een plotselinge dood verhinderd werd boete te doen ... Het verhaal van de koning-kluizenaar, die geheel alleen op een rotspunt in zee zit, geeft een twaalfde-eeuwse visie hierop. Als heerser had hij zich schuldig gemaakt aan incest en doodslag. Hij had berouw gekregen en had alles achtergelaten om de paus zijn zonden te biechten. Maar ... op weg naar Rome had hij schipbreuk geleden. Als enige overlevende was hij aangespoeld op een rots. God had zijn gebeden om vergeving verhoord: als Brandaan hem ontmoet wordt hij al sinds negenennegentig jaar dagelijks op wonderbaarlijke wijze van voedsel voorzien. Gods genade stelt hem in staat zijn zonden te boeten voordat hij sterft. Dit verhaal verraadt iets van de psychische druk waaronder de twaalfde-eeuwse gelovige leefde. De hel was een gruwelijke realiteit, even onverbiddeijk als nabij; de hemel ver weg, een belofte die maar voor weinigen in vervulling zou gaan.

Goed en kwaad

De zee waarover Brandaans schip wordt rondgedreven, kan worden beschouwd als een metafoor voor de wereld waarin de 12e eeuwse christen zijn weg zoekt. Het is een zee vol gevaren, waar de gunstigste weersomstandigheden in een oogwenk kunnen omslaan in het zwaarst denkbare weer. Steeds opnieuw bedreigen monsters het schip. Al meteen na de afvaart duikt een zeedraak op die het schip wil verzwelgen, maar op het nippertje door een gevleugeld hert wordt verdreven. Gezien de bekende associatie van de draak (of slang) met de duivel, zal het voor het middeleeuwse publiek niet moeilijk zijn geweest in dit spannende avontuur een diepere betekenis te ontdekken: het hert verbeeldt Christus die de duivel overwint. Zo'n uitleg is ook te geven aan de landing op de eilandvis: ook die gold als een beeld voor de duivel. De zeetrol, de sirene die de bemanning in slaapt zingt en, aan het eind van het verhaal, de zeeslang die het schip omsingelt door in zijn eigen staart te bijten - het zijn stuk

voor stuk manifestaties van het kwaad dat het op de mens voorzien heeft.

Belichamen monsters het kwaad, het goede krijgt vooral gestalte in de voorbeeldige leefwijze van vrome monniken die Brandaan tijdens zijn reis ontmoet. Hij bezoekt een klooster op een afgelegen rotseiland, waar zeven monniken biddend en zingend een godgevallig leven leiden. Op wonderbaarlijke wijze worden zij dagelijks uit het aardse paradijs van voedsel voorzien (voor hun gast wordt een extra 'pizza paradijs' bezorgd).

Wereldse schoonheid en rijkdom

In de beschrijving van de eerste paradijsburcht, en sterker nog in die van het kasteel op de Mons Syone, treedt een intense belangstelling voor wereldse schoonheid en technisch vernuft aan de dag. Het middeleeuwse publiek heeft zich ongetwijfeld verlustigd in de exuberante luxe van juwelen, goud en zilver. De burchtzaal van de Walseranden is versierd met een uit metaal gedreven bewegend reliëf, dat niet alleen de complete dierenwereld uitbeeldt, maar ook een feestelijke jachtscène en een hoofs tafereel met paarden, ridders en edelvrouwen. De dichter heeft hier gebruik gemaakt van een literaire traditie die tot de Romeinse Oudheid terugreikt: ook keizer Nero had zich een paleiszaal laten bouwen, waarin op de muren en het koepeldak de hele kosmos was afgebeeld.

In de Brandaan krijgt zelfs de techniek aandacht: de bewegende beelden worden aangedreven door waterkracht - een in de twaalfde eeuw nog hoogst geavanceerde technologie.

Humor

En dan is er de humor, die hier en daar de ernst van de verhaalde gebeurtenissen met een bevrijdende lach ontspant. Het is een wat malicieuze humor, die ieder zijn verdiende loon geeft. Vooral de teugeldief en de duivel worden het mikpunt. De monnik die met een prachtig versierd, maar gestolen, paardentuig uit rijden had willen gaan, moet zijn begerigheid bekopen met een in meer dan één betekenis pijnlijke rit op de benige nek van een duivel; de duivel, die de dief als een hond aan de teugel had meegesleurd, moet zijn buit prijsgeven en als rijdier fungeren. Als de uit de hel verlost

monnik geschroeid maar levend voor hem staat - de man is nauwelijks te herkennen onder een dikke laag pek - weent Brandaan van dankbaarheid. Maar dat verhindert hem niet, zich even later ten koste van de verloren zoon te amuseren door de duivel schertsend te verzekeren dat hij van plan is zijn monnik overboord te gooien omdat hij zo vies is en zo stinkt.

Hoe zou het twaalfde-eeuwse publiek hebben gereageerd op de scène die het keerpunt van Brandaans reis vormt: zijn gesprek met een minuscuul mannetje dat op een blad op zee drijft? Het baasje is bezig druppel voor druppel de zee te meten met behulp van een napje en een stift. Als Brandaan hem wijst op het zinloze van deze bezigheid, krijgt hij ten antwoord dat het evenmin mogelijk is om op deze wijze vóór de dag des oordeels klaar te komen met het meten van de zee als het voor hem, Brandaan, mogelijk is om alles wat God op aarde aan wonderbaarlijks geschapen heeft in ogenschouw te nemen. De paradoxale tegenstelling tussen het nietige formaat van het mannetje en de onvoorstelbare omvang van zijn taak heeft iets komieks. Maar bij nader toezien blijkt dit grappige kleinduimpje een belichaming - in de letterlijke zin van het woord - van een bekende metafoor: de wonderen van de schepping zijn even ontelbaar als de sterren van de hemel, de zandkorrels van de woestijn, of, zoals hier, de druppels van de zee. De uitspraak van het mannetje op het blad brengt Brandaans reis op een hoger plan. Keer op keer is zijn ongeloof gelogenstraft. Van de wijze Walseranden (voormalige engelen, die bij de opstand van Lucifer neutraal zijn gebleven) heeft hij geleerd dat het verkeerd is alleen voor waar te houden wat men met eigen ogen kan waarnemen. Nu leert hij dat de wonderbaarheid van de schepping het menselijk begrip verre te boven gaat.

Brandaan en Brendanus

Heeft het twaalfde-eeuwse publiek de Brandaan als een waar-gebeurd verhaal beschouwd? Opvallend is in dit verband een passage aan het einde van het gedicht (v. 2263-75), waar de verteller zijn toehoorders op het hart bindt, Brandaans belevenissen niet als leugens te

beschouwen, “want het reisverhaal, in het Latijn geschreven, is in menige kloosterbibliotheek te vinden”.

Maar is dit niet een verwijzing naar een andere Latijnse tekst; het sinds de tiende eeuw wijdverbreide prozaverhaal ‘De scheepsreis van de heilige abt Brendanus’ (Navigatio Sancti Brendani Abbatis). Dit werk, hier kortweg aangeduid als de Navigatio, is te beschouwen als een voorouder van het Middelnederlandse gedicht. De twee verhalen hebben een aantal episodен gemeen, maar wijken sterk van elkaar af in structuur, strekking en sfeer. De boekverbranding en het reisbevel van de engel komen in de Navigatio niet voor. Brendanus verneemt van een reizende monnik dat deze een bezoek heeft gebracht aan een gelukkig eiland aan de overzijde van de Oceaan, dat ‘het Beloofde Land van de Heiligen’ wordt genoemd. Hij bouwt een curach - een met runderhuiden overtrokken bootje van een in Ierland sinds prehistorische tijden gebruikelijk type -, scheept zich met een klein aantal metgezellen in, en steekt in zee. Na tal van wonderbaarlijke belevenissen en allerlei wederwaardigheden - hun scheepje wordt zeven jaar lang in kringen rondgedreven - bereiken zij uiteindelijk het paradijseland. Veertig dagen dwalen zij rond door een verrukkelijk landschap. Tenslotte komen zij bij een rivier die zij niet mogen oversteken. Een engel verklaart hun dat dit land bestemd is voor Brendanus’ opvolgers in een verre toekomst. Hierop keren zij terug naar hun boot en varen huiswaarts. Kort daarna sterft Brendanus.

De Navigatio ademt de geest van de ‘pelgrimage voor God’, een religieus ideaal dat in het Ierland van de zesde, zevende en achtste eeuw velen ertoe bracht om huis en haard te verlaten en hun leven in eenzaamheid aan God te wijden. Monniken en kluizenaars vestigden zich op kleine eilandjes voor de Ierse westkust, maar ook verder weg, op de Hebriden, de Orkneys, de Faröer, en zelfs in IJsland. Toen de Vikingen voor het eerst in IJsland landden, troffen zij er een vestiging van Ierse papar (‘papen’, monniken) aan.

De echte Sint Brandaan

Er heeft ooit een echte Sint Brandaan bestaan, een heilige abt (kloosteroverste). Brénaid moccu Altai (‘B. afstammeling van Alte’), zoals zijn Ierse naam luidt, werd vermoedelijk rond het jaar 500 geboren bij Tralee in het noorden van het graafschap Kerry (Zuidwest-Ierland). Hij moet een religieuze persoonlijkheid van formaat zijn geweest, die een grote reputatie verwierf als stichter van een reeks kloosters in het westen van Ierland. Het bekendste daarvan was Clonfert, ten noorden van Loch Derg in het graafschap Galway, waarnaar hij dikwijls Sint Brendanus van Clonfert wordt genoemd. Deze historische Sint Brandaan moet omstreeks 580 zijn gestorven. Maar er is maar heel weinig over hem bekend.

Brandaan heeft door de geschiedenis heen vele gestalten. In de zesde eeuw wordt hij in de schemering van de Duistere Eeuwen voor het eerst vaag zichtbaar als een religieuze leider in een uithoek van de christelijke wereld. In het achtste-eeuwse Ierland staat hij bekend als een groot zeevaarder. In de tiende eeuw (of ook al eerder?) fungeert hij via de Navigatio als een inspirerend voorbeeld bij de verwezenlijking van kloosterlijke idealen. In de twaalfde eeuw ontmoeten wij hem in de gedaante van een kritische lezer over de toen nieuwe wetenschap. In de late Middeleeuwen wordt hij vereerd als een heilige wiens hulp men aanroept ter voorkoming van brand en als beschermer van het kustlicht (de vuurtoren Brandaris op Terschelling dankt zijn naam aan Sint Brandaan). In de tijd van de grote ontdekkingsreizen geldt hij als een grote zeevaarder uit het verleden, die de oceaan was overgestoken en een gelukkig eiland in het westen had ontdekt. Bijvoorbeeld Columbus heeft bij de voorbereiding van zijn ontdekkingsreis de Navigatio gelezen. In dit bulkboek vervagen al die verschillende beelden achter de fascinerende gestalte van de twaalfde-eeuwse Brandaan, de recalcitrante heilige die een boek verbrandde en negen jaar lang als een nieuwe Noach over de zeeën zwierf.

(Deze inleiding is een verkorte bewerking van de oorspronkelijke inleiding door prof. W.P. Gerritsen uit 1993).